

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta
Ústav dějin křesťanského umění
Dějiny křesťanského umění

Blanka Boháčová

**HISTORIE BŘEVNOVSKÉHO KLÁŠTERA
V PRVNÍ POLOVINĚ 20. STOLETÍ**

bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Tomáš Petráček, Ph. D.

PRAHA 2007

"Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a v seznamu literatury a pramenů uvedla veškeré informační zdroje, které jsem použila."

V Praze dne 30. dubna 2007

Blanka Boháčová

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce PhDr. Tomáši Petráčkovi Ph. D. za jeho trpělivost, odborné rady a čas, který věnoval mé práci. Dále bych ráda poděkovala benediktinským bratřím Anselmu Skřivánkovi OSB a Aleši Vandrovcovi OSB za jejich podnětné připomínky a cenné konzultace při tvorbě bakalářské práce.

ÚVOD.....	5
1. POČÁTKY MNIŠSTVÍ A SV. BENEDIKT	6
1. 1 POČÁTKY MNIŠSTVÍ.....	6
1. 2 SVATÝ BENEDIKT.....	8
2. STRUČNÝ PRŮŘEZ HISTORIÍ BŘEVNOVSKÉHO KLÁŠTERA	12
2. 1 BŘEVNOVSKÝ KLÁŠTER DO 19. STOLETÍ.....	12
2. 2 PRŮŘEZ HISTORIÍ KLÁŠTERA VE 20.STOLETÍ.....	16
3. BŘEVNOVSKÝ KLÁŠTER NA PŘELOMU 19. A 20. STOLETÍ.....	18
3. 1 SPOLEČENSKÉ ZMĚNY V 19. STOLETÍ.....	18
3. 2 BŘEVNOVSKO-BROUMOVSKÁ UNIE	19
4. BŘEVNOVSKÝ KLÁŠTER DO ROKU 1938.....	23
4. 1 POLITICKÁ SITUACE OD VE STÁTĚ OD ROKU 1900 DO 1938	23
4. 2 BŘEVNOVSKÝ KLÁŠTER DO ROKU 1938.....	25
5. BŘEVNOVSKÝ KLÁŠTER BĚHEM VÁLKY	32
5. 1 SITUACE VE STÁTĚ BĚHEM LET 1939 – 1945.....	32
5. 2 BŘEVNOVSKÝ KLÁŠTER ZA DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY	34
6. VYDAVATELSKÁ ČINNOST BŘEVNOVSKÉHO KLÁŠTERA	41
7. ZE ŽIVOTA POSLEDNÍHO OPATA ANASTÁZE OPASKA	43
ZÁVĚR	46
OBRAZOVÁ PŘÍLOHA	48
SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	50

Úvod

Břevnovský klášter patří mezi skvosty české architektury. Svým významem sahá hluboko do české historie. Už po staletí přebývali v břevnovském klášteře benediktinští mniši, aby nesli korouhev víry a vzdělanosti stoletími, a pomáhali všem potřebným. Dnešní barokní vzhled kláštera je hlavním lákadlem pro většinu návštěvníků. Bylo by chybou psát o historii kláštera ve dvacátém století a opomenout předcházející období, jež měla zásadní vliv na vývoj a formování benediktinského společenství.

Svatý Vojtěch společně s knížetem Boleslavem II. založil břevnovský klášter nad pramenem potoka Brusnice roku 993 poblíž vesnice Břevnová, od které se odvozuje název dnešní pražské čtvrti Břevnov. Díky svatému Vojtěchovi vzniklo také Čechách společenství „legendárních černých mnichů“ – benediktinů, které mělo velký vliv při šíření křesťanství v západní Evropě. Svátý Benedikt sepsal pro své mnichy řeholi, ve které se snoubí prvky vyváženého uspořádání dne mezi duchovním rozjímáním a manuální prací, bere ohled na lidskou slabost a snaží se o vztah plný porozumění a lásky k bratřím.

Tento tradiční způsob života udržovali benediktini do padesátých let 20. století, kdy byla jejich činnost násilně přerušena komunistickým režimem. Po sametové revoluci se v roce 1989 vrátili benediktini do svého působiště. Tamější páter Alois Kánský byl přeložen a vedení kláštera se opět ujali benediktinští bratři. Klášter i farnost začali po letech útlaku znovu vzkvétat. Tehdejší ročník náboženství převzal nynější administrátor a převor kláštera P. Prokop Siostrzonek OSB.

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřila na první polovinu dvacátého století. Chtěla bych představit život kláštera, který ve velmi krátkém čase prošel dobou četných politických změn ve státě, dvěma válkami a následným zabráním. Svou práci bych chtěla vytvářet za pomoci několika zdrojů. Rozhodně důležitou oblastí pro mne bude studium publikací, které v té době byly vydávány v břevnovském klášteře, a jejichž autoři, byli většinou řádoví bratři. Stěžejní literaturou byl sborník *Tausend Jahre Benediktiner in den Klöstern Břevnov, Branau a Rohr* od J. Hoffmanna. Dalším zdrojem informací jsou přímo sepsané osobní paměti opata břevnovského kláštera Anastáze Opaska – *Dvanáct zastavení* a další literatura vycházející v břevnovském klášteře po obnovení ediční činnosti. Také jsem čerpala z periodika *Praporec*, tehdejšího sborníku pro náboženskou kulturu, který benediktini publikovaly ve čtyřicátých letech 20. století.

1. Počátky mnišství a sv. Benedikt

1. 1 Počátky mnišství

Křesťanská askeze byla stejně stará jako církev a věnovali se jí lidé, kteří vnímali povolání k životu modlitby a duchovní kázně. Už Nový zákon mluví o řádu vdov, zvláště oddaných modlitbě. Neformální společenství asketů, často žijících jednotlivě doma, byla dlouhou dobu součástí křesťanské scény na místech tak vzdálených jako Řím, Malá Asie a Sýrie. Mnozí křesťané se zasvěcovali Bohu, zříkali se manželství, věnovali se modlitbě a odříkání, i když žili ve svých rodinách. Touha zřici se špatného světa a obrátit se k pravým duchovním hodnotám sílila také bořením odvěkých pořádků.¹

První křesťanský císař Konstantin Veliký ediktem milánským roku 313 povolil svobodné vyznání křesťanské víry. Uznal pravomoci biskupů a osvobodil křesťanské kněžstvo od daní, hojně také přispíval na výstavbu nových chrámů. V římské říši se ovšem příchodem křesťanských císařů nepodařilo ihned změnit styl života. Stovky let trvalo, než se podařilo vymýtit pohanské návyky, jako konkubinát a gladiátorské hry. Konstantinovským obratem se církev začala rychle rozrůstat a nabývat majetek. S nabytými výsadami, které církev získala se dostavily i problémy. Vzrostl politický vliv papeže a do církevní hierarchie začali přicházet lidé kvůli osobnímu prospěchu. Proto se lidé, kteří se snažili o pravé následování Krista, začali sdružovat už ve 4. století do určitých mnišských skupin, především na východě v Egyptě, Malé Asii a Sýrii.

Za otce východního mnišství je pokládán poustevník sv. Antonín (nar. roku 251). Svatý Antonín byl ovlivněn kázáním evangelia, rozdal svůj majetek a odešel na poušť. Brzy se kolem něj shromáždila početná skupina následovníků. „Odchod z obce, anachoreze, byl individuální čin. Asketa, který začal žít na poušti, tam také zůstal jako jednotlivec a žil sám. Poustevnictví se pochopitelně nesmí chápat jako naprostá izolovanost. Eremita žil ve své cele, kterou tvořila jím zrobená chatrč, rozpadlý dvůr nebo možná i prázdná hrobka. Vykonával zde práci, kterou neustále doprovázel modlitbou. Duchovním středem eremitské kolonie byl zkušený mnich, který se duchovní autoritou stával na základě svých charizmat. Vázanost na něho byla věcí osobní volby a vždycky mohla být zrušena. I pro Antonína platila zásada: o životě nebo smrti mnicha rozhoduje jeho vztah k bližním. Pokud jsi dříve nevycházel s lidmi ve světě, pak si neporadíš ani se samotou.“²

Doprostřed údobí rozkvětu egyptského mnišství spadá zrod nového typu mnišského života, kterým byl přísně uspořádaný společný život mnichů - cenobitství. Cenobitství je

¹ STEWART Columba, OSB, Modlitba a komunita, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2004, 17.

² FRANK S. Karl, Dějiny křesťanského mnišství, Praha: Benediktinské arcidiocésní nakladatelství sv. Vojtěcha a sv. Markéty 2003, 28.

spojeno se jménem egyptřana Pachomia (zemř. okolo roku 346). Pachomius poznal výhody i úklady poustevnického života a okolo roku 320 založil první klášter v hornoegyptském Tabennese na Nilu již s pevným řádem. Pachomiovské mnišské seskupení se považovalo za křesťanskou obec, která usilovala o život ve svatém společenství. V souvislosti s vývojem svých klášterů, Pachomius vytvořil řeholi, která měla dát řád životu mnichům, kteří je obývali.³

Skutečným organizátorem východního mnišství se však stal o něco později sv. Basil Veliký (330-379). Seznámil se v Egyptě s řeholí sv. Pachomia a založil v Annesi malou mnišskou komunitu. Od sv. Basila Velikého, čerpal i sv. Jan Kassiánský (360-435), který se přes Palestinu dostal do Egypta, seznámil se tamními komunitami a vrátil se zpět do Evropy. Usadil se ve Francii a založil zde kláštery.⁴

Na západě také vzniklo nadšení pro nový způsob života. Zprávy o klášterním životě přinesl svatý Atanáš (297-373) za svého vyhnanství v Trevíru. Ale protože povaha lidí byla odlišná a podnebí drsnější, přísná řehole rozvoji klášterního života vadila. Řeholní život podporoval biskup Eusebius a biskup milánský Ambrož. Severoafrické mnišství, které ovlivnilo i západ, je spjato se jménem biskupa Augustina z města Hippo Regius. Augustin sepsal vlastní mnišskou řeholi pro společenství kleriků v Tagaste. Ve čtvrtém století tak došlo k velkému rozkvětu organizovaného mnišství.

Reformátorem a organizátorem mnišského života na západě v 5. století se však stal svatý Benedikt, který je nazýván otcem západního mnišství. Sv. Benedikt přitom nebyl tvůrce první řehole. Jak víme pravidel života pro mnichy byla tehdy celá řada. Řehole Benediktova se od nich, ale odlišovala délkou a jasným upořádáním.

³FRANK S. Karl, Dějiny křesťanského mnišství, Praha: Benediktinské arcidiákonství sv. Vojtěcha a sv. Markéty 2003, 30.

⁴VILÍMKOVÁ Milada, PREISS Pavel, Ve znamení břevna a růží, Praha: Vyšehrad 1989, 16.

1. 2 Svatý Benedikt

*„Naslouchej, synu, mistrovu učení, nakloň k němu ucho svého srdce,
a k čemu tě laskavý otec nabádá, to rád přijmi a uveď ve skutek,
aby ses v namáhavé poslušnosti vrátil k tomu,
od něhož ses vzdálil zahálčivou neposlušností.
Obracím se nyní na tebe, kdo se zříkáš vlastní vůle,
a chtěje sloužit ve vojsku Krista, Pána a pravého Krále,
chápeš se mocných a přeslavných zbraní poslušnosti.“⁵*

Těmito slovy začíná řehole svatého Benedikta, který se zasloužil o vznik západního mnišství v Evropě. O Benediktově životě se dozvídáme z druhé knihy Dialogů papeže Řehoře Velikého (540-604), který byl jeho vrstevníkem. „Ve třiceti osmi kapitolách vylíčil jeho život, jeho činy i zázraky, a to ve formě rozhovorů, které vedl se svým fiktivním žákem Petrem.“⁶

Sv. Benedikt se narodil kolem roku 470 v dnešním italském městě Nursie. Pocházel z venkovského patricijského rodu a v mladém věku byl poslán do Říma, aby tam dokončil studia rétoriky a práva. Nicméně byl otřesen světským způsobem života ve velkém městě, a proto odchází ze studií v doprovodu své kojné. Usazuje se ve vesnici Effide, východně od Říma nedaleko hory Mont Affile. Zde se připojuje ke skupině mnichů žijících asketickým způsobem života.

Řehoř ve svých dialozích poznamenává: „Opustil otcův dům a bohatství s jediným cílem sloužit jedině Bohu“...odešel od společnosti „vědomě nevědomý a moudře nevzdělaný.“ Benedikt nebyl žádný filozof ani doktrinář. Jeho vědomosti byly čistě biblické a teologické, jeho vzdělání se zakládalo na modlitbě a mnišské zkušenosti.⁷

Sv. Benedikt vykonal ve vesnici Effide svůj první zázrak. Jeho chůvě se rozbilo hliněné síto na dva kusy a byla z toho nešťastná. Proto sv. Benedikt pohnutý jejím naříkáním, klekl na kolena a modlil se, když skončil kusy se opět spojily. Nicméně ovzduší v městečku mu začalo být nepříjemné. Tento skutek mu vynesl věhlas a stal se středem zájmu místních obyvatel. Rozhodl se proto odejít do úplného ústraní. V tom mu byl nápomocen mnich Romanus. Sv. Benedikt mu vyjevil své přání stát se poustevníkem, vyhledal si vhodné místo, jež našel v jeskyni nedaleko Subiaka⁸.

⁵ ŘEHOLE BENEDIKTOVA, Praha: Benediktinské arcidiecézní ústředí sv. Vojtěcha a sv. Markéty 1998, Prolog 1 – 3.

⁶ VILÍMKOVÁ Milada, PREISS Pavel, Ve znamení břevna a růží, Praha: Vyšehrad 1989, 17.

⁷ STEWART Columba, OSB, Modlitba a komunita, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2004, 23.

⁸ Dřívější pojmenování Sublacum, název označuje jezero, které nechal zřídit Nero, dnes je zničené.

Tam začíná žít blíže Bohu. Mnich Romanus mu občas dělal společnost, zajišťoval jídlo i oděv. Svatý Benedikt žil tak horlivým poustevnickým životem, že ztratil pojem i o liturgických dobách. To, že jsou Velikonoce, mu připomněl kněz, který ho navštívil se svátečním pokrmem. Jeskyně v Subiaku byla pro Benediktovo mnišství jakousi zkoušku ohněm. Zde musel obstát v obvyklých pokušeních těla i ducha.⁹

Pro sv. Benedikta nebyla cesta od samoty ke společenství jednoduchá. Mezi Tivoli a Subiakem žila ve Vicovaru mnišská komunita. Protože, zemřel jejich duchovní vůdce, požádali Benedikta, aby se stal jejich představeným. Ten nejprve odmítl, ale po jejich opětovných žádostech, souhlasil. Ale komunita nebyla příliš ochotná měnit svůj starý způsob života a Benedikt měl přísné nároky na mnišský život. Usnesli se, že ho otráví a přidali mu jed do vína. Ale Benedikt otrávený pohár požehnal a ten se rozpadl. Pro něj to byla trpká zkušenost, a znovu se vrátil do ústraní na Subiako. Brzy se, ale kolem něj začali shromažďovat žáci a bylo jich tolik, že je rozdělil do 12 mnišských komunit po dvanácti členech.

Žáci si ho velmi oblíbili pro jeho svatý příklad. Do péče mu byli svěřeni mladíci ze vznešených Římských rodin, Maurus a Placidus, jeho nejznámější žáci. V Dialozích se dočítáme o roztržce se závistivým knězem z okolí, která ještě více posílila Benediktovu myšlenku opustit Subiako a založit samostatný klášter. V roce 529 odchází ze Subiaka a vybírá si horu Monte Cassino, kde stál v posvátném háji Apollónův chrám. Benedikt zničil pohanské svatyně a zbytky rozvalin využil k výstavbě klášterního komplexu a kaple sv. Martina. Řehoř zaznamenává několik událostí, které se staly za života Benediktova na Monte Cassinu.

Je to například setkání s jeho sestrou Scholastikou, kterou navštěvoval jednou do roka. Sourozenci rozmlouvali celý den o bohumilých věcech, když nastal večer a Benedikt se chystal k odchodu. Tehdy ho Scholastika požádala, aby zůstal přes noc a dál spolu mluvili. Benedikt se rozhořčeně ohradil nad její opovázlivostí. Dodržení přísných klášterních pravidel mu bylo vším. Ale Scholastika sklonila hlavu a začala se slzách modlit. V tu chvíli se z nebe spustil prudký déšť. Scholastika pak říká: „Prosila jsem tě, ale tys nechtěl slyšet. Prosila jsem Pána a on mi odpověděl. Tak tedy jdi můžeš-li. Odejdi ode mě a vrať se do svého kláštera.“¹⁰ Benedikt přirozeně zůstal.

Svatý Benedikt spravoval klášter až do konce svého života. Umírá roku 547 podpírán v kruhu svých bratří po svatém přijímání. Po Benediktově smrti, byli mniši rozprášeni

⁹ Srov. STEWART Columba, OSB, Modlitba a komunita, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2004, 24.

¹⁰ STEWART Columba, OSB, Modlitba a komunita, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2004, 28.

z Monte Cassina, ale to neznamenal konec řádu. Už za pontifikátu Řehoře Velikého vznikaly kláštery především v Itálii.

Benediktinští mniši se začali rychle šířit a vlivem „legendárních černých mnichů“, byla živená celá západní civilizace. Veškeré Evropské kořeny křesťanství byly zasazeny přímo nebo nepřímo skrze práci svatého Benedikta. Benediktinské kláštery se stali důležitými centry vzdělanosti, umění a hospodářství. Během let prošel benediktinský řád několika reformami. Byly to především rozsáhlá reforma v Cluny. Za opata Oda, byly položeny základy clunyjské kongregace, tj. skupiny klášterů, které se tomuto opatství ve všem podřizovaly. Zásady clunyjské reformy propracoval podrobně opat Majolus (zemř. roku 994), s nímž se na svých cestách setkal i zakladatel břevnovského kláštera svatý Vojtěch. Vyvrcholení pak clunyjské hnutí dosáhlo na přelomu 12. a 13. století a uvádí se, že clunyjská pravidla přijalo na 3000 klášterů.¹¹

Řehole svatého Benedikta obsahuje 73 kapitol. Dílo dnes známe pouze z opisů. Autentický text „kodex omega“ byl uchovávan v Monte Cassinu do roku 883. Při vpádu Saracénů jej mniši odnesli do kláštera v Teanu u Capuy, kde byl posléze zničen požárem. Záznam řehole se dochoval v kopii, kterou nechal pořídit v roce 787 Karel Veliký. Samotná řehole stojí na biblickém základě a určuje nosné prvky mnišského života.

V řeholi se praví, že hlavní povinností mnichů je služba Bohu, poslušnost, pokora a usilovná práce. Mnich skládal slib stálosti místa a doživotní slib na řeholi po noviciátu, který trval jeden rok. Tím bylo zamezeno toulání mnichů. Slib poslušnosti v sobě zahrnoval slib chudoby a čistoty a umožňoval zavedení přísnější kázně v klášteře. Každý musel ještě složit slib polepšení. V čele kláštera byl opat, kterého si bratři mezi sebou volili doživotně. Celý den byl účelně rozdělen mezi modlitbu a práci, podle tradovaného benediktinského motta *Ora et labora* (Modli se a pracuj). Svatý Benedikt přitom tohoto spojení nikdy výslovně neužil. Benediktinské heslo je *Ut in omnibus glorificetur Deus* (Aby byl ve všem oslavován Bůh).

K předním úkolům mnichů patří rozjímavý život (*vita contemplativa*), společný chór, práce v duchovní správě, vyučování ve škole, práce manuální a ve starší době i soustavné obdělávání a kultivace půdy. Později byly Benediktinské kláštery organizovány do tzv. kongregací. Představeným celého řádu je opat primas, který sídlí v Římě v mezinárodní řádové koleji u sv. Anselma v Aventinu. Jednotlivé kongregace vede předseda nebo arciopat. V čele hlavních klášterů, stojí opati, pod ně spadají menší domy, které se nazývají převorství a řídí je převor, další jsou potom proboštství v čele s proboštem. Ostatní funkce v konventu jsou podpřevor, provizor (hospodářské záležitosti), novicmistr a další. Členové řádu se dělí

¹¹ VILÍMKOVÁ Milada, PREISS Pavel, *Ve znamení břevna a růží*, Praha: Vyšehrad 1989, 27.

na kněze a laické bratry – ti pak na konvrše se slavnými sliby a členy klášterní komunity bez slibů.¹²

V českých zemích byly benediktini organizováni v rámci staré Českomoravské kongregace, v jejímž čele stál obvykle opat kláštera v Břevnově. Mnohé konventy zanikly během husitských válek, část jich byla zrušena za josefínské reformy a zbývající v roce 1950. Poslední kongregací na území českých zemí je kongregace Slovanská sv. Vojtěcha. Vznikla v listopadu 1945 a skládá se z opatství v Břevnově, Rajhradě, Broumově a Emauzích.¹³

Znakem benediktinských klášterů je v modrém poli zlatý patriarchální kříž s heslem Pax na zlatém trojvrší. Řeholní oděvem je černý hábit s kapucí.

¹² JIRÁSKO Luděk, Církevní řády a kongregace v zemích českých, Praha: Fénix 1991, str. 44

¹³ JIRÁSKO Luděk, Církevní řády a kongregace v zemích českých, Praha: Fénix 1991, str. 45

2. Stručný průřez historií břevnovského kláštera

2. 1 Břevnovský klášter do 19. století

„Zajímavá jestiž zbožná pověst, jež se o založení opatství břevnovského vypravuje. Sv. Vojtěch a Boleslav Zbožný usnesli se na tom, klášter benediktinský založiti, ale stran místa, kde by státi měl, se rozmýšleli. Jedné noci měli oba stejný sen; zdálo se jim, že v krajině blíže Prahy vidí jelena z čisté studánky pijícího a že u této studánky klášter založiti mají. Ráno, aniž by se umluvil, za Prahu vyšedše všecko tak našli, jak ve snách byli viděli. Právě u studánky se setkavše podivný sen svůj si vypravovali; vidouce v tom prst boží, umínili si blíže této studánky obmyšlené opatství založiti. A poněvadž ve studánce dubové břevno leželo, nazvali nový klášter Břevnovem.“¹⁴

Založení břevnovského kláštera je úzce spjato se dvěma významnými postavami našich dějin. Je to osobnost svatého Vojtěcha druhého biskupa pražského z rodu Slavníkovců a panovníka knížete Boleslava II. Podle dobové legendy se tyto dva představitelé jeden církevní a druhý představitel světské moci, sešli nad pramenem potoka Brusnice, aby založili první mužský klášter v zemi.

V této době již existoval na Pražském hradě u kostela sv. Jiří, klášter benediktinek, založený roku 973. Je velmi pravděpodobné a ukazují na to historické souvislosti, že břevnovský klášter byl budován už mezi léty 984 – 988. K vysvěcení klášterního kostela sv. Benedikta, Bonifatia a Alexia došlo patrně v roce 993.¹⁵

Svatý Vojtěch se seznámil se zásadami benediktinské řehole v Magdeburgu a později v Itálii. Mnišský život a ideál mnišství ho velice nadchl, a tak přivedl s sebou do Čech dvanáct mnichů z Říma. Novému opatství daroval statky z vlastního majetku a stvrzeny byly i desátky z krajů litoměřického, bílinského a děčínského. Také Boleslav II., věnoval břevnovskému klášteru mezi jinými vesnice Břevnov, Veleslavín, Liboc s kostelem, Ruzyň, Kůromrtvy, Vrané s kostelem a Skochovice.¹⁶

Prvním opatem byl zvolen Anastáz, ztotožňovaný s Radlou, vychovatelem sv. Vojtěcha, který se po odchodu z Čech stal opatem nově založeného kláštera v uherské Pannonhalmě, a později dokonce arcibiskupem v Ostřihomi. Papež Jan XV. udělil břevnovskému klášteru přednostní postavení mezi kláštery, které by v Čechách později vznikly a právo reformování a napravování řeholní kázně.¹⁷

¹⁴ HOLUB Jan, B., Paměti farnosti u sv. Markéty v Břevnově, Praha 1890, str. 12.

¹⁵ ROYT Jan, Břevnovský klášter, Praha: Benediktinské arcipatství sv. Vojtěcha a sv. Markéty 2002, str. 6.

¹⁶ HOLUB Jan, B., Paměti farnosti u sv. Markéty v Břevnově, Praha 1890, str. 10.

¹⁷ ROYT Jan, Břevnovský klášter, Praha: Benediktinské arcipatství sv. Vojtěcha a sv. Markéty 2002, str. 6.

V roce 995 byli přemyslovcem družinou vyvražďeni všichni Slavníkovci z dynastických důvodů na jejich sídle v Libici. Vojtěch byl v tu dobu mimo Čechy v Římě. Po této události se nevrací do Čech, ale odchází na misií do Pruska, kde roku 997 umírá mučednickou smrtí. Břevnovský opat Anastáz věrný přítel Slavníkovského rodu se spolu s bratry rozhodl odejít, neboť se také obával perzekuce. Benediktinští mniši se zřejmě vrátili na Břevnov až v průběhu několika let.

V dalším vývoji klášter pozvolna ožíval. Bylo to v době, kdy benediktinský řád procházel různými reformami, které jej měly vrátit původnímu poslání. Území Čech se dostalo do sféry vlivu gorzské reformy, která vycházela z Lotrinského kláštera sv. Gorgonia u Mét. „Přímý kontakt Břevnova s reformou se uskutečnil po navázání užších vztahů s bavorským klášterem v Niederaltaichu. Tento benediktinský dům zůstal ve spojení s Břevnovem i s řadou dalších později vzniklých českých konventů minimálně až do 13. století. Jednou z nejvýznamnějších osobností zmíněných kontaktů byl bavorský mnich Guntherus (Vintíř), známý z raně středověkých českých pramenů, jehož osobnost se stala předmětem kultu, rozvinutého v břevnovském klášteře zvláště v 18. století.“¹⁸

Za vlády knížete Břetislava I. byly po vítězném tažení na Hnězdo, převezeny do Prahy ostatky svatého Vojtěcha a uloženy do chrámu sv. Víta. Kníže nechal v Břevnově postavit kostel zasvěcený sv. Vojtěchu.

Jak ukazují vykopávky, měl podobu trojlodní baziliky s kryptou pod západním chórem. Dodnes dochované zbytky románské krypty v klášterním kostele sv. Markéty pocházejí právě z doby knížete Břetislava.¹⁹

Raně středověká krypta byla objevená při archeologickém výzkumu Dr. V. Píši, Csc. Lze soudit, že po vystavění nového a většího chrámu sv. Vojtěcha starý a menší kostel sv. Benedikta nebyl zbořen, ale zůstal stát. Historik Tomek se domnívá, že nový kostel byl klášterním, kdežto starý pak farním, což trvalo až do husitských válek.²⁰

Z Břevnova se pak šířili benediktini do celých Čech. Byly zakládány kláštery: r. 1045 Rajhrad, r. 1078 Hradiště u Olomouce, r. 1086 Opatovice, r. 1097 Sázava, r. 1213 Police nad Metují, r. 1296 Broumov a další.

Podle tradice daroval břevnovskému klášteru král Přemysl Otakar II. po bitvě u Kressenbrunnů ostatky sv. Markéty. V pamětech farnosti u sv. Markéty se můžeme dočíst: *„Když jednoho léta (r. 1262) dlouhé uhodilo sucho, nařídil biskup pražský Jan III. průvod s ostatkem sv. Markéty do chrámu břevnovského. A hle, když byl průvod v chrámu a lid sv. Markétu nábožně vzýval, zakabonila se obloha a úrodný déšť vydala. Na vděčnou památku*

¹⁸ DRAGON Zdeněk, PREISS Pavel, SOMMER Petr, Břevnovský klášter, 2. vyd., Praha: Oswald 1993, 3.

¹⁹ ROYT Jan, Břevnovský klášter, Praha: Benediktinské arcidiákonství sv. Vojtěcha a sv. Markéty 2002, 7.

²⁰ HOLUB Jan, B., Paměti farnosti u sv. Markéty v Břevnově, Praha 1890, 23.

události této ponechán jest ostatek v chrámě břevnovském, kterémuž proto lid „u sv. Markéty“ říkati začal.“²¹

Ve 13. století byl klášter v rozkvětu. K Břevnovu náleželo několik klášterů a proboštvství jako Broumov, Police nad Metují, Rajhrad a další. Za opata Bavora II. z Nečtin (1290-1232), byly provedeny gotické stavební úpravy. „O kulturní činnosti středověkého Břevnova je nutno daleko více předpokládat než co je bezpečně známo. Není pochyby o tom, že v Břevnově byly ve středověku škola a písařská dílna jako jinde v podobných ohniscích vzdělanosti.“²²

Před rokem 1419 vlastnil břevnovský klášter na 41 poplužních dvorů a téměř sto vesnic. Roku 1420 klášter vypálili husité a řeholníci se uchýlili do Broumova.²³ Celá komunita zůstává v Broumově skoro dvě staletí. Mezi proboštvstvím Broumovem a hlavním klášterem Břevnovem se vyvinulo těsné spojení a postupně oba kláštery vytvořily břevnovsko-broumovskou unii, kterou řídil jeden opat²⁴.

V 17. století se pomalu břevnovský klášter vzmáhá, i když centrum břevnovské řeholní rodiny zůstávalo i nadále v Broumově. Během tohoto období je několikrát snaha o rekonstrukci. Období rozkvětu přišlo, ale až za opata Tomáše Sartoria (1663-1700), ten nechal postavit nový konvent, ale roku 1678 objekt vyhořel.

Úplného zvelebení se břevnovský klášter dočkal za opata Otmara Zinkeho (1700-1738). Roku 1708 byl v Břevnově položen základní kámen nové klášterní budovy. Architekt Pavel Ignác Bayer předložil postupně několik návrhů. Energickému opatovi Zinkemu se však zdál přístup k zakázce příliš liknavý, a najal si nové stavebníky Kryštofa Dientzenhofera a jeho syna Kiliána Ignáce. Pracovali zde i další významní umělci své doby. Jako Malíři Petr Brandl a Jan Jakub Steinfels, kteří jsou autory všech oltářních obrazů. Dále sochař Matěj Václav Jäckl, malíř Kosmas Damián Asam a jeho bratr štukatér Qurin Aegid Asam.

Práce na výzdobě kláštera pokračovaly i za opata Benna Löbla (1738-1751), jehož poradcem se stal Kilián Ignác Dientzenhofer. K částečnému zastavení prací došlo roku 1741, kdy klášter obsadilo francouzské vojsko a pobýval zde rakouský vévoda Karel Albert, korunovaný za českého krále proti Marii Terezií.²⁵

Následující rok byl klášter obléhán a ostřelován rakouským vojskem, řeholníci se v té době uchýlili na Kladno. Roku 1744 přišla do již zpustošeného kláštera pruská vojska a byl

²¹ HOLUB Jan, B., Paměti farnosti u sv. Markéty v Břevnově, Praha 1890, 31.

²² BLAŽÍČEK, O.J., ČEŘOVSKÝ, J., POCHE, E., Klášter v Břevnově, Praha: Václav Poláček 1944, 8.

²³ ROYT Jan, Břevnovský klášter, Praha: Benediktinské arcidiecéze sv. Vojtěcha a sv. Markéty 2002, 9.

²⁴ DRAGON Zdeněk, PREISS Pavel, SOMMER Petr, Břevnovský klášter, 2. vyd., Praha: Oswald 1993, 1.

²⁵ ROYT Jan, Břevnovský klášter, Praha: Benediktinské arcidiecéze sv. Vojtěcha a sv. Markéty 2002, 12.

zde zřízen lazaret. Následujících několik let se opravovalo všechno co bylo za války poškozeno.

V době osvícenství za Josefa II. čelil hrozbě zrušení kláštera opat Štěpán Rautenstrauch (1772-1785). Byl rektorem pražské univerzity a významný teolog. Jen jeho zásluhou nebyl břevnovský klášter zrušen. Když se císař Josef II. rozhodl, že zruší co největší počet klášterů, jež byly osvícencům trnem v oku, protože mnišský život pokládali za zcela neúčinný. Svůj záměr uskutečnil patentem v roce 1781 jímž zrušil všechny klášterní domy, jež se nezabývaly vyučováním mládeže ani péčí o nemocné nebo podobnými veřejně prospěšnými úkoly. Sekularizace byla prováděna často velmi necitlivým způsobem bez ohledu na duchovní a umělecké hodnoty klášterů.²⁶ Zrušením skoro všech opatství, se oslabila Českomoravská benediktinská kongregace a omezila se jen kláštery břevnovského opata.

V 19. století znovu následovala snaha o větší zvelebení Břevnova. K významnějším opravám klášterních budov se přistoupilo za opata Rottera (1844-1886). Například byla provedena oprava interiéru klášterního kostela a oprava barokního pavilonu Vojtěška. Bohužel však opat Rotter poručil odstranit některé barokní nástěnné malby v kostele, v ambitech a v opatské kapli. Drobnější opravy provedl pak i opat Bruno Čtvrtečka (1887-1922).

²⁶ KADLEC Jaroslav, Dějiny katolické církve III., Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci 1993, 422.

2. 2 Průřez historií kláštera ve 20.století

V první polovině dvacátého století se stal klášter významným duchovním a kulturním centrem. V době trvání Československé republiky byli zvoleni ještě dva opati Vilém Rudolf (1922-1926) a Dominik Prokop (1926-1969). Během protektorátu došlo v lednu 1939 k rozdělení klášterů Broumov a Břevnov. P. Dominik Prokop zůstává opatem v Broumově a Břevnov získává svého opata až po druhé světové válce na jaře roku 1947. Stal se jím tehdejší konventuální převor P. Anastáz Opasek. S nástupem komunismu k moci byl klášter vyvlastněn. Jeho poslední opat Anastáz Opasek byl obžalován za velezradu, a poté odsouzen na doživotí. Díky amnestii v roce 1960 byl propuštěn a odchází do exilu.

Až do roku 1990 se nachází v prostorách kláštera Státní ústřední archiv. Dne 18. července 1990 vrátilo Federální shromáždění areál kláštera zpět benediktinům. V srpnu sem přichází zpět skupina mnichů a ubytovává se v Sartoriově konventu. S nimi se vrací po více než dvaceti letech také opat Anastáz Opasek, který žil v klášteře v Německém Rohru.

Na rok 1993 připadá tisícileté výročí založení kláštera. Do té doby probíhají první opravy kostela, prelatury, konventních křídel, pavilonu Vojtěška a kaple sv. Lazara na hřbitově. Dne 10. února 1993 vydává římská kongregace pro řeholníky dekret, jímž potvrzuje historický význam kláštera, a opatství získává titul archisterium – arciopatství. Slavné mše svaté se dne 16. dubna 1993 zúčastnilo řada významných osobností - prezident Václav Havel, přední představitelé církve - nuncius Giovanni Coppa, státu a benediktinského řádu. Dne 23. dubna na svátek sv. Vojtěcha byla posvěcena nově zrekonstruovaná klauzura kláštera.

V roce 1997 se konaly celonárodní oslavy milénia sv. Vojtěcha. Tyto oslavy byly započaty 14. ledna v bazilice sv. Markéty. Ve dnech 25.-27. dubna 1997 přijel na návštěvu Svatý otec - Jan Pavel II. V rámci návštěvy České republiky zavítal i na Břevnov. V pátek po svém přiletu do Prahy v areálu kláštera se setkává s opatem Opaskem, zapisuje se do pamětní knihy a přisedá do svého Papamobilu. V sobotu se v bazilice svaté Markéty setkává s řeholníky a nemocnými. Má k nim promluvu a poté všem žehná. Pro klášter je to jistě další významná událost, která se zapíše do dějin i do myslí všech zúčastněných.²⁷

Opat břevnovského kláštera Anastáz Opasek, který byl významnou osobou pro klášter a benediktiny v Čechách. Zemřel ve věku šestaosmdesáti let v Německém klášteře Rohr dne 24. srpna 1999. Na mši svatou 3. září, která se konala s pohřebním obřadem, přišlo mnoho známých osobností. Přiletěl biskup Čechů v Kalifornii Dominik Esterka, přišel prezident Václav Havel a mši svatou sloužil kardinál Miloslav Vlk.

²⁷ JAN PAVEL II. v Břevnově, Praha: Benediktinské arciopatství sv. Vojtěcha a sv. Markéty 1997

V současné době klášter opata nemá, jeho funkci zastává převor administrátor Prokop Siostrzonek OSB. V klášteře je celkem asi 15 bratří z toho 4 kněží. Z komunity, která v 90. letech přišla, odešli někteří bratři a kněží do klášterů Rajhrad a Emauzy. V klášteře v Broumově nyní nikdo není a ani nejsou prostředky na jeho rekonstrukci.

V břevnovském klášteře stále probíhají opravy hospodářského dvora a sýpky. Oranžerie – barokní skleník a kaplička sv. Josefa v zahradě na rekonstrukci stále čekají. Není však dostatečný zdroj financí a v současné době se klášter zaměřil především na opravu varhan. Předpokládaná doba ukončení jejich rekonstrukce je toto jaro 2007. V bývalém Sartoriově křídle je zřízen hotel Adalbert a v jedné části hospodářského dvora se otevřela Klášterní restaurace. Kostel sv. Markéty a Tereziánský sál se v současnosti využívá na řadu kulturních akcí. Tradičně je odtud vysílán první adventní koncert.

3. Břevnovský klášter na přelomu 19. a 20. století

3.1 Společenské změny v 19. století

Na sklonku 18. století a v první polovině 19. století procházel český národ zásadním procesem své moderní emancipace. Jejím prostřednictvím se připravoval na včlenění do rodících se evropských národů, které směřovali k modernismu. Celý proces je nazýván dobou národního obrození. Ze starých provinciálních Čech začíná rodit nejprůmyslovější oblast Rakouska, což souviselo s množstvím nerostného bohatství, ale i s podnikatelskou iniciativou nejprve majitelů manufaktur a později továren. Jsou zakládána muzea, je uvedena v život Matice česká. Národní obrození probíhá u nás v poslední třetině 18. století až do roku 1848.

Ve třicátých a čtyřicátých letech 19. století vzniká program austroslavismu – autonomní způsob nezávislého života Čechů uvnitř Rakouska. České národní obrození vyvrcholí dobrovolně českým rakušanstvím, jehož životnost byla sedmdesát let do první světové války, kdy Rakousko začalo vstupovat do spojení s militaristickým Německem.

Hlavním problémem bylo soužití dvou národností. Národnostní postavení českého národa uvnitř Rakouska neodpovídalo jeho významu v rámci struktury říše. Boj o zrovnoprávnění po pádu Bachova absolutismu probíhal ve dvou etapách. Na počátku stál ekonomický rozvoj, začaly být budovány továrny a hutě. Český průmyslový potenciál se rozvíjel nejlépe z celé Rakousko-uherské monarchie. Tento trend české země zvýhodňoval.

České země byly také proletarizovány a ateizovány. Hlavně v souvislosti s tovární výrobou a s rozvojem sociálně-demokratické strany. Dochází k odklonu od náboženství, obyvatelstvo se nebývale ateizuje. Ačkoli katolická církev nabídne generaci vynikajících kněží, nejen vynikajících teologů, ale i humanistů kardinál Lev Šhrbenský v Praze, Antonín Cyril Stojan v Olomouci, dr. Jilzík v Českých Budějovicích, a příští arcibiskup pražský František Kordač. Nastal rozmach mnohostranných kulturních iniciativ v popředí s tvorbou literární. V devadesátých letech nastupuje mladá generace – Česká moderna 1895 – Machar, Šalda, Březina, Sova a katolická moderna – Sigismund Bouška; moderní revue – Jiří Karásek ze Lvovic.²⁸

²⁸ <http://dejepis.info/?t=183>, vydavatel: Petr Heller 2003-2007.

3. 2 Břevnovsko-broumovská unie

Vlivem politických událostí a společenských změn se centrum dění z břevnovského kláštera přeneslo do benediktinského kláštera v Broumově, kde nyní sídlil opat a bylo zde i fungující gymnázium. Chceme-li proto mluvit o Břevnovském klášteře na konci 19. a na začátku 20. století, mluvíme o klášteře břevnovsko-broumovském. Mezi Broumovem a Břevnovem se postupem času vyvinul velmi úzký svazek.

Přes všechny nesnáze se podařilo břevnovsko-broumovskému klášteři, překonat správní i společenské změny, které nastaly ve druhé polovině 19. století a promítly se i do vztahu kláštera k okolnímu obyvatelstvu. Klášter přestal být mocí, vrchností, a o to více mohlo vyniknout jeho nábožensko-kulturní poslání.²⁹

Za 55. opata byl roku 1844 zvolen Jan Nepomuk Rotter, rodilý Broumovan a vědec vynikající úrovně. Díky své vzdělanosti a působení na univerzitě ve Štýrském Hradci a na Univerzitě Karlově v Praze byl uznávanou osobností ve světě učenců i v kruzích klerikálních a šlechtických. V opatu Rotterovi se setkáváme s mužem, který břevnovsko-broumovské arciklášteři vedl od panství k moderní době a vyvinul přitom mimořádnou aktivitu, která vyvěrala ze znalosti a pochopení politické a církevní situace Evropy, zejména celkové situace Rakouska, současně ale i ze znalosti problémů obyvatel malého Broumova, kteří byli zpočátku svěřeni pod prelátovu péči.³⁰

Úkoly břevnovsko-broumovských benediktinů v 19. století byly rozmanité. Členily se na oblast duchovní správy, gymnázia a klášterního domu s jeho majetkem. Během celého 19. století si Břevnov-Broumov svůj původní význam a vliv v Čechách podržel, měl víc než dostatečný počet mnichů a nemohl si stěžovat na nedostatek dorostu.

Břevnovsko-broumovští benediktini tehdy sami sebe ani tak nepokládali za mnichy, slovo v obou domech a ještě více u zaměstnanců málo známé, jako spíše za „Stiftsherren – klášterní panstvo“, ke kterému se přistupovalo v duchu patriarchálních vztahů a uctivosti. Tak byli vnímáni i mezi lidmi, kde se o nich ani jako o mniších nehovořilo. Tento stav vyplýval z postavení opata jako pozemkové vrchnosti. Monastický život tak nebyl žitý v duchu klášterních tradic. Bratři navzdory monastické praxi, která je zavazovala k osobní chudobě, dostávali tzv. peculium, tj. měsíční finanční obnos pro osobní potřeby. Jejich bydlení, oděv,

²⁹ BŘEVNOVSKÝ KLÁŠTER za okupace a v květnovém povstání, Praha 1946, 6.

³⁰ MEISSNER Erhard, Abt Johann Nepomuk Rotter (1844-1886) und der Weg in die moderne Zeit, in: HOFFMAN Johannes, Tausend Jahre Benediktiner in den Klöstern Břevnov, Branau und Rohr, München: EOS Verlag Erzabtei St. Ottilien 1993, přel. Zdeněk Lochofský, 557.

jízdné a reprezentaci zajišťoval klášter. Bratři těchto peněz ovšem hojně a bohatě užívali pro charitativní účely.³¹

Za opata Rottera bylo zřízeno vyšší gymnázium a je zřejmé, že toto rozšíření gymnázia znamenalo pro město, jeho okolí i celé severovýchodní Čechy významný pokrok. I chlapci z méně zámožných rodin se mohli připravit na vysokoškolské studium, protože to bylo možné v místě, což představovalo značnou finanční úlevu pro gymnazisty, kteří nyní v Broumově pobývali o dva roky déle; studium na gymnáziu dále ulehčovala stipendia.

Nutno vzpomenout, že klášterní školy mají tradice ve střední Evropě už od 7. století od iroskotské misie. Roku 1296 bylo založeno proboštství břevnovské a otevřena latinská škola. Smyslem této školy byla nepochybně příprava chlapců pro teologické studium. Většina z nich pak také vstoupila do kláštera. Činnost školy v Broumově pro dobu předhusitskou je potvrzena i Arnoštem z Pardubic (1344-1364), prvním pražským arcibiskupem, který získal vzdělání také v Broumově. Hlavním cílem tohoto studia bylo ovládnout latinu, která byla nejen jazykem církve, ale i vyučujícím jazykem na evropských univerzitách a jazykem všech vzdělanců vůbec. Broumovská škola se vedle škol v Chebu a Žatci řadí k nejstarším latinským školám v Čechách.³²

Na klášterní gymnázium v Broumově posílali své syny i nepříliš zámožné rodiny, protože chlapci tak mohli bydlet doma. Pro žáky existovalo stipendium nebo dostávali oběd, který si mohli vysloužit tím, že se zavázali ke zpěvu ve schole. Pro uznání stipendia samozřejmě hrálo roli určité nadání a zájem o učení. Podporu obdrželi žáci, od kterých se dalo očekávat, že na gymnáziu budou úspěšně studovat. Po zakončení šesté třídy, však pro absolventy vyvstaly vážné obtíže, protože ve studiu museli pokračovat na artistické fakultě. Ta pochopitelně v Broumově nebyla, a tak mladí lidé odcházeli do Prahy. Pro broumovské benediktinské gymnázium bylo v této souvislosti významné, že opat Rotter jako profesor, děkan a rektor Karlovy univerzity v Praze, měl porozumění pro problémy vyšších vzdělávacích ústavů a současně disponoval i dobrými kontakty s vídeňským dvorem.³³

Ztráty rakousko-české církve po roce 1848, v oblasti světského panování, materiální újmy a v důsledku povstání, nabádaly k zamyšlení nad náboženským životem. Díky konstituci z let 1848-1849 panovalo určité napětí mezi církví a státem, neboť rakouská vnitřní politika se do té doby tradičně opírala o těsné sepětí vlády a církve. Roku 1855 se podařilo uzavřít konkordát mezi Římem a rakouskou vládou. Tato smlouva dávala opět církvi v císařství značná privilegia a ve vlastní církevní správě byly všechny pravomoci vráceny biskupům.

³¹ MEISSNER Erhard, Abt Johann Nepomuk Rotter (1844-1886) und der Weg in die moderne Zeit, in: HOFFMAN Johannes, Tausend Jahre Benediktiner in den Klöstern Břevnov, Branau und Rohr, München: EOS Verlag Erzabtei St. Ottilien 1993, přel. Zdeněk Lochovský, 573.

³² SKŘIVÁNEK Anselm OSB, Broumovské benediktinské gymnázium, nepubl. 2005

³³ SKŘIVÁNEK Anselm OSB, Broumovské benediktinské gymnázium, nepubl. 2005

V této dohodě mezi kurií a vídeňským dvorem se mimo jiného počítalo s reformou katolických řeholí. Roku 1857 navštívili dvojopatství pražský kardinál Schwarzenberk a biskup Slomšek z Lavantu, přičemž hlavním důvodem jejich návštěvy byla snaha spolupodílet se na obnově monastického života. Žádoucí opatření se setkala s plným porozuměním u opata Rottera. O dva roky později, roku 1859, se v Solnohradě konala opatská konference. Jednalo se o založení rakouské benediktinské kongregace s cílem osamostatnění opatství ve vztahu k diecézním biskupům, kteří měli tehdy právo vizitace a konání opatské volby.

Papežem Lvem XIII. byly 23. srpna 1889 zřízeny dvě nové rakouské kongregace Neposkvrněného početí Panny Marie a Svatého Josefa. Klášter Břevnov-Broumov se připojil ke Kongregaci Neposkvrněného Početí Panny Marie.

Stojí za zmínku, vztah mezi německými a českými mnichy. Komunita břevnovsko-broumovského opatství byla dvojjazyčná. Po staletí tu žili vedle sebe češi a Němci vzájemně rozdílily se vždy s křesťanskými postoji a oboustrannými kompromisy zarovnávaly. Zvykem se tak stalo volit opaty střídavě z obou národností. Patrná byla i snaha o rovnováhu uvnitř konventu. Dokonce nacházíme zmínky o tom, jak německá část osazenstva vytýkala opatovi Rotterovi, který, sám Němec, dává najevo přátelský vztah k Čechům, a to nejen uvnitř dvojklášteřa, ale i na veřejném životě ve vztahu k zaměstnancům a dělníkům a snad i jako okresní představený vůči české části obyvatelstva. Opatův slovanský postoj ozřejmuje i jeho účast na shromáždění kléru na Slovanském sjezdu v Praze roku 1848. Rotterovy snahy o vyváženost si vskutku zasloužily uznání, tím více, že, jak se zdá, šlo plně o pohled z české strany. Z druhé strany se i o českých opatech traduje, že usilovali o vyrovnané poměry.³⁴

Monastický život břevnovsko-broumovských mnichů dostal za opata Jana Nepomuka Rottera nové impulzy, které sice nevedly k rychlému a ohromujícímu rozvoji dodržování zavedených pravidel, ale které vytvářely nová východiska. Úspěch sestával ve vhodnějším způsobu vykonávání každodenních klášterních povinností. Přes liberální duch doby a do určité míry protináboženský postoj tehdejšího pronikajícího dělnického hnutí, se opatu Rotterovi a břevnovsko-broumovským benediktinům dařilo oba břehy spojit.

Pro budoucí vývoj byly položeny solidní základy. Po opatovi Rotterovi nastoupil roku 1866 Dr. Rupert Smolík, který již po roce zemřel. Další opat Dr. Bruno Čtvrtečka vládl mezi lety 1887 až 1922, tedy 35 let. Hovoří-li se o tom, že pod jeho záštitou nastala stagnace, platí to jenom pro poslední léta. Zůstalo vyhrazeno až opatu Dominiku Prokopovi (1926-1969), nástupci Viléma Rudolfa, aby v oblasti řádné a mimořádné duchovní správy podnítil nový

³⁴ MEISSNER Erhard, Abt Johann Nepomuk Rotter (1844-1886) und der Weg in die moderne Zeit, in: HOFFMAN Johannes, Tausend Jahre Benediktiner in den Klöstern Břevnov, Branau und Rohr, München: EOS Verlag Erzabtei St. Ottilien 1993, přel. Zdeněk Lochovský, 573.

velký rozmach a spíše způsob života klášterních pánů nahradil monastickými formami. Možné to bylo, protože opat Rotter nastavil výhybky, které udávaly směr i následovníkům.³⁵

³⁵ MEISSNER Erhard, Abt Johann Nepomuk Rotter (1844-1886) und der Weg in die moderne Zeit, in: HOFFMAN Johannes, Tausend Jahre Benediktiner in den Klöstern Břevnov, Branau und Rohr, München: EOS Verlag Erzabtei St. Ottilien 1993, přel. Zdeněk Lochovský, 584.

4. Břevnovský klášter do roku 1938

4. 1 Politická situace od ve státě od roku 1900 do 1938

V posledním desetiletí 19. století měla již česká společnost téměř všechny známky moderní vyspělé společnosti. Složitému sociálnímu rozvrstvení odpovídala i struktura politických stran. Tradiční staročechy, mladočechy a roku 1878 založenou dělnickou Československou sociální demokracii doplnily po roce 1890 strany křesťanskosociální, národně sociální, agrární, ale i malá a vlivná realistická strana, vedená vysokoškolským profesorem T. G. Masarykem. Ve volbách roku 1907, poprvé konaných podle všeobecného hlasovacího práva, získali nejvíce hlasů agráři a sociální demokraté. Do popředí se stále více dostávala díky svému vlivu organizovaná dělnická hnutí.

K uskutečnění dávných českých tužeb napomohla až první světová válka. Bezprostředním důvodem jejího vypuknutí byl sarajevský atentát na rakouského následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este v roce 1914. Avšak vypuknutí tohoto konfliktu mělo hlubší mezinárodní důvody, souvisely s dlouhodobou nerovnoměrností ve vývoji jednotlivých velmocí, s množstvím jejich protichůdných zájmů a touhou po nových koloniích.

Česká politika se zpočátku obávala rychlého vítězství Německa, jehož bylo Rakousko-Uhersko spojencem. Případný triumf Němců by totiž nebezpečně zvýšil jejich převahu ve střední Evropě, s nepochybně vážnými následky pro české snahy. Vídeň ihned od počátku války zpřísnila dohled nad poměry v českých zemích a v zárodku se snažila utlumit všechny opoziční projevy, umocňované zprávami o dezercích českých vojáků na ruské, srbské a později i na italské frontě. „Mobilizace proběhla jako i v jiných zemích spořádaně, ale o náladách českých vojáků, kteří si zpívali „červený šátečku, kolem se toč, my jdeme na Rusa, nevíme proč“, se nedalo pochybovat.“³⁶ Soužití Čechů a Němců v rámci jednoho státního útvaru nabývalo stále více konfrontačních rysů.

Ve srovnání s lavírující domácí politikou měl zcela jasný program T. G. Masaryk (1850 - 1937), který již na počátku války odešel do zahraničí s cílem zahájit odboj proti Vídní. Postupem času Masaryk získal se svými spolupracovníky, sociologem a právníkem Edvardem Benešem a slovenským astronomem M. R. Štefánikem mezinárodní podporu, k níž přispěl jak vývoj na frontách, tak i vystoupení legií, zformovaných z českých zajatců bojujících proti rakousko-uherským, německým a později i bolševickým vojskům. Aktivizace domácí politické scény a neúspěchy německých a rakouských vojsk vyústily 28. října 1918 ve vyhlášení samostatnosti československého státu. O dva dny později představitelé Slováků přijali v Turčianském sv. Martině deklaraci o společném soužití s Čechy. Na první schůzi

³⁶ BĚLINA Pavel a kol., Dějiny Zemí koruny české II, Praha: Paseka 1992, 141.

Národního shromáždění byl zvolen prezidentem 14. listopadu 1918 Tomáš G. Masaryk a současně byla vyhlášena republikánská forma státu.

Ve dvacátých a třicátých letech tohoto století patřilo Československo mezi deset nejvyspělejších států světa, mělo rozvinutý těžký i spotřební průmysl a dobře fungující zemědělství. Mezi jednotlivými oblastmi státu však existovaly rozdíly, což se negativně projevilo zvláště v době celosvětové hospodářské krize po roce 1929. Krize silně postihla zaostalé regiony Slovenska a Podkarpatské Rusi, ale vzhledem k průmyslové struktuře též vyspělé Sudety (české a moravské pohraničí, obývané převážně Němci). Hospodářské napětí přispělo k vyhrocení národnostních problémů, zejména v Sudetech a na Slovensku. Slovenská Hlinkova ľudová strana od první poloviny třicátých let vedla zápas za autonomii Slovenska a nesouhlasila s čechoslovakistickou koncepcí jednotného československého národa. Němečtí obyvatelé zase stále častěji obraceli svou pozornost k sousednímu Německu, v němž se v roce 1933 dostal k moci Adolf Hitler, netající se snahou sjednotit všechny Němce v jednom státě a toužící po novém "životním prostoru" ve východní Evropě.

V roce 1935 dosáhla Sudetoněmecká strana, vedená Konrádem Henleinem, velkého úspěchu v parlamentních volbách a začala stupňovat požadavky vůči československé vládě. Od prosince téhož roku stál v čele republiky prezident Edvard Beneš, který nahradil abdikujícího nemocného Masaryka. V složité mezinárodní situaci, vyznačující se strachem z možného válečného konfliktu, zůstalo Československo svými spojenci opuštěno. Českoslovenští představitelé nakonec ustoupili mezinárodnímu tlaku. Dne 30. září 1938 přijali závěry mnichovské dohody, uzavřené o den dříve na schůzce Adolfa Hitlera, Neville Chamberlaina (Velká Británie), Eduarda Daladiera (Francie) a Benita Mussoliniho (Itálie). Zánik první republiky potvrdila demise prezidenta Beneše, který se 5. října 1938 vzdal úřadu a odcestoval do Velké Británie. Skončilo tak dvacet let existence samostatného státu.

4. 2 Břevnovský klášter do roku 1938

Po roce 1918 odumírá v břevnovsko-broumovském klášteře starosvětská idyla. Staří bratři odcházejí a noví se snaží proniknout a uplatnit. Uvnitř začíná docházet k napětí mezi generacemi i mezi národními skupinami. Církevní představitelé žádají změnu řeholního života a československý stát zase prosazuje myšlenku českého opatství. Neboť Broumov, kde žila větší část komunity, byl položený v krajině tehdejších německých kolonistů a stál se centrem mladé generace německých benediktinů.

Na přelomu století spravoval klášter opat Dr. Bruno Čtvrtečka od roku 1887 až do roku 1922. Byl ředitelem Broumovského gymnázia a doktorem teologie. Jeho nástupce opat Vilém Rudolf zemřel ve svých 57 letech po čtyřech letech vedení břevnovsko-broumovského opatství. Novým opatem byl zvolen šestatřicetiletý profesor Dominik Karl Prokop, který působil na klášterním benediktinském gymnáziu v Broumově. Jemu byla svěřena opatská berla jako nadějnému reformátorovi, který by dokázal pozvednout mnišský život v opatství.

Dominik Prokop se narodil 6. srpna 1890 v Otovicích u Broumova jako syn vesnického kováře. Jako nejstarší ze čtyř sourozenců navštěvoval broumovské benediktinské gymnázium. Do zdejšího kláštera vstoupil hned po maturitě. Noviciát absolvoval v klášteře v Břevnově. Opat Dominik Karl Prokop si jako klerik svým povoláním v břevnovsko-broumovském opatství vůbec nebyl jistý, pomýšlel dokonce i o tom, že půjde k jezuitům. „Benediktinský život v Břevnově, stejně tak jako v Broumově, mu připadal příliš pohodlný a bez cíle“.³⁷

Velice blízká byla opatovi pastorační činnost. Jako mladý gymnaziální profesor se stal zakladatelem Apoštolské ligy, živého náboženského a vzdělávacího společenství broumovských katolíků, pořádal biblické hodiny pro dospělé a na vesnicích se ujímal lidového spolku německých katolíků v Československu. Jeho přednostní zájem platil quickbornu³⁸, který se do Broumova dostal roku 1920 ze Slezska.³⁹ Jeho cílem bylo napomáhat tomuto hnutí mládeže, aby se tak utvářel zdravý, mravně čistý a věřící národ. Z quickbornu si také vybíral spolupracovníky do Lidového spolku a pro liturgické hnutí a především klášterní dorost.

³⁷ GEYER Heinrich OSB, Abt Dr. Dominik Prokop, in: HOFFMAN Johannes, Tausend Jahre Benediktiner in den Klöstern Břevnov, Branau und Rohr, München: EOS Verlag Erzabtei St. Ottilien 1993, přel. Zdeněk Lochofský, 613.

³⁸ Quickborn - katolické hnutí mládeže počátkem 20. stol. vzniklé ve Švýcarsku, blízké skautingu a liturgickému hnutí. Po první světové válce se rozšířilo i do dalších německy mluvících oblastí. Na jeho formování se rovněž podílel R Guardini.

³⁹ GEYER Heinrich OSB, Abt Dr. Dominik Prokop, in: HOFFMAN Johannes, Tausend Jahre Benediktiner in den Klöstern Břevnov, Branau und Rohr, München: EOS Verlag Erzabtei St. Ottilien 1993, přel. Zdeněk Lochofský, 615.

Když se vrátíme k jeho opatské volbě, tak ta neproběhla bez problémů. Břevnovsko-broumovské opatství mělo mnichy české i německé národnosti. V klášterní komunitě však národnost žádnou zvláštní roli nehrála. Změnu přineslo až probuzení českého národní vědomí obrození během 19. století. Oba národy tehdy ovšem ještě spojovala habsburská monarchie.

Po svolání Republiky československé 28. října 1918 však československé vládě šlo o to, aby se z nejstaršího mužského kláštera v Čechách stal čistě český klášter, kterému měl především vládnout český opat. Národnost zvoleného hrála proto rozhodující roli již při volbě opata 4. října 1922. Pomocí silného nátlaku vlády, která dokonce hrozila sankcemi (vyvlastnění v rámci pozemkové reformy), byl tehdy zvolen silnějším křídlem konventu Vilém Rudolf, Čech z Litoboře, jenž do té doby působil v duchovní správě. I když uvnitř ve spolupráci německých a českých spolubratří v obou konventech Sv. Markéty v Břevnově a Sv. Václava v Broumově žádné problémy nebyly, při opatských volbách se tyto národnostní problémy vyskytly. P. Dominik Prokop byl tak zvolen opatem až v roce 1926.

Ještě za opata Viléma Rudolfa se kladl velký důraz na reformu klášterního života. V roce 1923 se konala opatská kapitula rakouských klášterů kongregace Neposkvrněného početí Panny Marie, ke které náleželo i břevnovsko-broumovské opatství. Na kapitule bylo na základě požadavků Congregatio religiosorum vysvětleno, že kdo v budoucnu nepřijme komunitní život, nebude připuštěn ke slavným slibům. Dalším požadavkem bylo, že se nejen v klášteře, ale neustále i na veřejnosti mají nosit hábity a součásti oděvu, které odpovídají duchovnímu stavu. Dále bylo řečeno: „Starší spolubratry, kteří již slavné sliby složili, je třeba pohnout k tomu, aby tato ustanovení přijali dobrovolně“.⁴⁰ Záhy došlo ještě ke ztřeštění pravidel reformy. Ten, kdo by nepřijal reformu, nesmí v domě vykonávat oficium a stejně tak, žádný opat, který nepřijal reformu, nebude kongregací pro řeholníky potvrzen. Právě tento poslední bod byl pro opatskou volbu Dominika Prokopa v Broumově roku 1926 rozhodující. Nový opat si uvědomil, že pokud chce provést úspěšnou reformu potřebuje nový dorost. Pro tento účel zřídil opat juvenát, jehož žáci navštěvovali broumovské gymnázium.

V broumovském klášteře byla zpočátku opět držena úplná chórová modlitba, na níž se s velkým západem podíleli i někteří nereformovaní bratři. Za podpory juvenistů byla záhy zavedena konventní mše jako chorální mše a o nedělích byly zpívány chorální nešpory. Opět se začaly nosit kukuly a kapuce, které se v klášteře od osvícenských dob nepoužívaly. Jestliže byl v broumovském klášteře položen dobrý základ a reforma tady probíhala velmi úspěšně, stavěly se jí v břevnovském klášteře překážky takřka nepřekonatelné. Komplikace

⁴⁰ GEYER Heinrich OSB, Abt Dr. Dominik Prokop, in: HOFFMAN Johannes, Tausend Jahre Benediktiner in den Klöstern Břevnov, Branau und Rohr, München: EOS Verlag Erzabtei St. Ottilien 1993, přel. Zdeněk Lochovský, 615.

představovala národnostní otázka. Česká vláda požadovala, aby se z tohoto starobylého kláštera na okraji hlavního města Prahy stal pouze klášter český. Zásadním významem pro existenci kláštera byl tudíž český dorost.

Ve spektru českého katolického života vzniklo, i když v míře skrovné, přesto činorodé hnutí v katolické inteligenci, příbuzné německému katolickému hnutí mládeže, které usilovalo o duchovní prohloubení a obnovu. Soustřeďovalo se kolem postavy literárního kritika Josefa Floriána. Přívrženci tohoto hnutí - spisovatelé, umělci a vědci z Prahy - se zajímali o břevnovský klášter a s tamními mladými bratry navázali kontakty. Každé nedělní dopoledne přicházeli na konventní mši a po ní se v klášteře setkávali na sympóziu, kde spolu diskutovali o náboženských a duchovních problémech. Z kláštera se tak stávalo středisko tohoto elitářského kroužku. Pro klášter se z toho brzo vyvinula zcela nová situace. Bylo tudíž pochopitelné, že tito bratři nechtěli mít noviciát v Broumově, ale v Břevnově. Všechno tak záviselo na tom, zda kongregace pro řeholníky v Římě dá svolení k vytvoření druhého noviciátu a zda někdo vypomůže s vedením noviciátu.⁴¹

Klášteřu měla připadnout vůdčí úloha mezi českými katolíky. Potom by už ovšem nemohl zůstat závislý na Broumovu, jak tomu bylo dosud po dobu více než století, spíše měl mít v českém národě vlastní ráz a poslání. Druhý noviciát, ale při tehdejších zcela nedostatečných poměrech v Břevnově, neměl příliš nadějí na uskutečnění. Opat Dominik Prokop dostal od opata primase doporučení, aby zatím tyto české kandidáty poslal do noviciátu do pražských Emauz. Ale mezitím opat nechal zřídit v Břevnově institut pro bratry a juvenát. K jejich vedení získal pátera Metoda Klementa z opatství Emauzy.

Nicméně přes tyto snahy bylo nutné zajistit reformovaného benediktinského novicmistra. Po déle trvajícím usilování se opatovi podařilo jako novicmistra získat Paula de Vooght z opatství Mont Cesar v Lovani. Vedle něho dorazili ještě benediktini Vincenc Beaujean z Lovaně a Adalbert Golski ze St. André v Belgii. Roku 1933 jmenoval opat Paula de Vooghta také převorem v Břevnově. S pomocí obou spolubratří a s několika bratry a novici, mohl Paul de Vooght klášterní reformu zahájit. Povolení druhého noviciátu bylo uděleno, a to nejdříve jednorázově na tři roky. Obsahovalo ještě tuto doplňující poznámku: bude-li noviciát v Břevnově povolen na stálo, bude záležet jedině na tom, jak velký bude zájem o reformu. Starší spolubratry opat nabádal, aby reformě v žádném případě nebránili, ale spíše ji podpořili. Co se od řeholníků očekávalo byla: chórová modlitba podle pevně

⁴¹ GEYER Heinrich OSB, Abt Dr. Dominik Prokop, in: HOFFMAN Johannes, Tausend Jahre Benediktiner in den Klöstern Břevnov, Branau und Rohr, München: EOS Verlag Erzabtei St. Ottilien 1993, přel. Zdeněk Lochovský, 617.

stanoveného řádu; klausura související s opouštěním kláštera a chudoba jak ji požadují statuta.⁴²

Opatem dosazený převor Paul de Vooght, který přišel z belgického kláštera, místní poměry neznal a historickou tradicí kláštera nikterak svázán nebyl, vzhledem k těmto danostem se tak mohl stát mužem smíru. Stále šlo o to, že toto starobylé opatství, které se mohlo vykázat 950 letou tradicí, se nacházelo v situaci, kterou s sebou přinášela nová doba. V těchto letech docházelo v Praze navíc k převratným národnostním a politickým událostem, které vnitřní vývoj kláštera hluboce ovlivňovaly. Paul de Vooght roznítil otázku oddělení břevnovsko-broumovského opatství na dvě s vlastním opatem.

Správně rozpoznal, že z důvodů monastických k oddělení obou klášterů, Břevnova a Broumova, nějakým způsobem dojít musí. Mezi českými konventuály však nebyl nikdo, kdo by přicházel v úvahu na místo představeného reformovaného konventu. Řím by nikdy nedal svolení, aby se tohoto úkolu ujal některý nereformovaný benediktin.⁴³

Roku 1934 zaslal nový převor Paul de Vooght opatu Dominiku Prokopovi do Broumova rozklad situace v Břevnově, ve kterém předložil své názory a návrhy. Při zdůvodňování svého pojetí o nezbytnosti oddělení vycházel z národnostního napětí ve státě. Pádným důvodem byl jistě postoj pražské vlády k tomuto opatství, které leželo před zdi hlavního města a bylo založeno sv. Vojtěchem. Zřejmě převor Paul de Vooght sám ve své osobě spatřoval přechodné řešení, aby pak v daný čas udělal místo vlastnímu opatu z mladé komunity. Jeho usilování o oddělení bylo zpočátku bezpochyby dobré. V ohledu disciplíny podnikl správná opatření. Nicméně nemoudře si počínal v tom, že v Římě si chtěl vynutit rychlé rozhodnutí a věci nenechával dozrát.

Časem by se oddělení zřejmě stalo nevyhnutelným, muselo by však proběhnout klidným způsobem a při zachování kanonických předpisů. Opat Prokop opata primase na Aventinu a současně z Říma objednané vizitátory prosil, aby v současné situaci oddělení nepřipustili, protože by to mohlo mít vážné důsledky v souvislosti se stále ještě nedokončenou pozemkovou reformou. Vláda pro oddělení nebyla, protože si při zachování vazby mezi oběma kláštery slibovala počestění broumovského kláštera a všech jeho zaměstnanců.⁴⁴

⁴² Srov. GEYER Heinrich OSB, Abt Dr. Dominik Prokop, in: HOFFMAN Johannes, Tausend Jahre Benediktiner in den Klöstern Břevnov, Branau und Rohr, München: EOS Verlag Erzabtei St. Ottilien 1993, přel. Zdeněk Lochovský, 618.

⁴³ Srov. GEYER Heinrich OSB, Abt Dr. Dominik Prokop, in: HOFFMAN Johannes, Tausend Jahre Benediktiner in den Klöstern Břevnov, Branau und Rohr, München: EOS Verlag Erzabtei St. Ottilien 1993, přel. Zdeněk Lochovský, 619.

⁴⁴ Srov. GEYER Heinrich OSB, Abt Dr. Dominik Prokop, in: HOFFMAN Johannes, Tausend Jahre Benediktiner in den Klöstern Břevnov, Branau und Rohr, München: EOS Verlag Erzabtei St. Ottilien 1993, přel. Zdeněk Lochovský, 620.

Situace v Břevnově se vyvíjela tak, že opat Dominik Prokop neviděl jiné východisko, než že sám odcestoval do Říma, kde opatu primasovi vysvětlil situaci a poukázal na problémy. To se stalo koncem ledna 1936, zůstal tam čtrnáct dní. Podařilo se mu opata primase přesvědčit, že k oddělení sice dojít musí, ale ne v současné době. Kardinál La Puma představený kongregace pro řeholníky vyslechl opata a schválil jeho postup. Odpor to však vyvolalo u převora Paula de Vooghta, který si proto stěžoval u kongregace pro řeholníky. Celý spor o oddělení obou klášterů byl pak rozhodnut reskriptem kongregace pro řeholníky z 1. května 1936 takto:

1. Na současném stavu obou klášterů se nic měnit nebude.
2. Novicové obou klášterů budou skládat své sliby jako dosud pro oba kláštery.
3. Oba konventy, břevnovský i broumovský, jsou naléhavě vyzývány, aby obnovily řeholní disciplínu a klášterní život.
4. Převor Paul de Vooght, necht' si je vědom, že je poslušností a úctou povinován legitimnímu opatu břevnovsko-broumovskému a má dávat tak odpovídající příklad i svým podřízeným.
5. Opat, necht' přistupuje se stejnou láskou ke všem svým podřízeným, ať už z Broumova nebo z Břevnova.⁴⁵

Spor byl tak pro nejbližší budoucnost ukončen. Od převora Paula de Vooght se nakonec distancovali i někteří mladí řeholníci, kteří s jeho postupem nesouhlasili, a proto se rozhodl Břevnov opustit a vrátit se do Lovaně. Noviciát v Břevnově převzal sám opat Dominik Prokop. Po dobu jeho nepřítomnosti, neboť musel být často v Broumově ho zastupoval páter Hraban Miller.

Když se roku 1938 pod tlakem Hitlerovy národně socialistické propagandy situace v Československu povážlivě přiostrčila, vydala česká vláda rozkaz k plné mobilizaci. Za této těžké krize odráží situaci v břevnovském konventu dopis podpřevora P. Hrabana Millera: „Mimořádná doba vyžaduje mimořádných opatření. Včera bylo pět našich spolubratří povoláno k vojenské službě. Vzhledem k tomu, že do Broumova jsou povoleny již jenom státní telefonní hovory, žádám Vaší Milost, aby nám telegraficky udělila povolení k následujícím nouzovým opatřením: za 1. P. Anastáz Opasek je prozatím jmenován převorem a státním představeným domu. V případě nouze získává pravomoc svolat domácí kapitolu. Za 2. P. Salesius Sommernitz je celerářem domu s právem rozhodovat o kostele a zahradě

⁴⁵ GEYER Heinrich OSB, Abt Dr. Dominik Prokop, in: HOFFMAN Johannes, Tausend Jahre Benediktiner in den Klöstern Břevnov, Branau und Rohr, München: EOS Verlag Erzabtei St. Ottilien 1993, přel. Zdeněk Lochovský, 622.

(obstarávání uhlí, potravin, atd.). P. Celestýn Salfický má na starost správu vnějších záležitostí. Bůh chraň náš klášter a naši zem.“⁴⁶

Opat na to ihned telegraficky odpověděl a na další den ohlásil svou návštěvu v Břevnově. Souhlasil i s uvedenými opatřeními, ale svůj dodatečný souhlas chtěl v Břevnově udělit osobně. Konvent tak měl svého převora z řad mladé generace. V důsledku politických událostí však nově vyvstala otázka oddělení, které bylo také energicky požadováno pražskou vládou.

V srpnu 1938 zaslalo ministerstvo školství a národní osvěty břevnovsko-broumovskému opatovi Dominiku Prokopovi oznámení, které se mu, ale přes Zemský úřad dostalo do rukou s velkým zpožděním a za jiné politické situace v listopadu 1938. Stálo v něm: „Na základě výnosu ministerstva školství a národní osvěty ze dne 8. května 1938 se upozorňuje, že s ohledem na politickou situaci je nutné, aby se s osamostatněním obou klášterů Břevnova a Broumova již déle neprodlévalo, a rovněž byla ujasněna osoba opata v Břevnově. Ministerstvo tudíž očekává, že Jeho Milost ve smyslu výše uvedených požadavků udělá všechno, co je v této věci ze strany církve nezbytné a to v době co nejbližší“.⁴⁷

Oddělení oblastí s německým obyvatelstvem v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od zbylé části českého státu, vytvořilo pro oba kláštery naprosto novou situaci. Mezi vzniklými sudety a zbylým českým státem, respektive Protektorátem Čechy a Morava, nyní existovaly hranice Říše. Kontakty mezi oběma kláštery tím byly výrazně ztíženy. Broumovský opat neměl už skoro žádnou možnost, aby mohl dostát svým úkolům jako opat břevnovský.

Mladý převor Anastáz Opasek odjel s podpřevorem Hrabanem Millerem před vánočními svátky do Říma, aby tam dosáhl u papeže Pia XI. toho, že byl v lednu 1939 Broumov a Břevnov prohlášen za samostatné kláštery. Břevnovský klášter byl přímo podřízen apoštolskému stolci. Dosavadní členové břevnovsko-broumovské komunity se pak mohli rozhodnout pro jeden ze dvou klášterů. Z Němců zůstali tehdy v Břevnově pouze dva kněží, podpřevor Hraban Miller a páter Atanáš Reissmüller, později byli vyšetřováni a věznění gestapem pro snižování branné moci a vyhýbání se vojenské službě.⁴⁸

Dekretem kongregace pro řeholníky ze dne 13. ledna 1939 byly kláštery Břevnov a Broumov od sebe definitivně odděleny. Opat Dominik Prokop byl nyní prvním opatem

⁴⁶ GEYER Heinrich OSB, Abt Dr. Dominik Prokop, in: HOFFMAN Johannes, Tausend Jahre Benediktiner in den Klöstern Břevnov, Branau und Rohr, München: EOS Verlag Erzabtei St. Ottilien 1993, přel. Zdeněk Lochovský, 623.

⁴⁷ GEYER Heinrich OSB, Abt Dr. Dominik Prokop, in: HOFFMAN Johannes, Tausend Jahre Benediktiner in den Klöstern Břevnov, Branau und Rohr, München: EOS Verlag Erzabtei St. Ottilien 1993, přel. Zdeněk Lochovský, 624.

⁴⁸ BŘEVNOVSKÝ KLÁŠTER za okupace a v květnovém povstání, Praha 1946, 9.

broumovským, zatímco P. Anastáz Opasek byl ustanoven za konventuálního převora břevnovského. Břevnov se právně stal samostatným opatstvím.

5. Břevnovský klášter během války

5. 1 Situace ve státě během let 1939 – 1945

Dne 5. října 1938 prezident Eduard Beneš odstoupil a odletěl do Anglie. Dělení Československa bylo ukončeno Vídeňskou arbitráží 2. listopadu 1938. Dne 19. listopadu 1938 přijalo Národní shromáždění v Praze zákon o autonomii Slovenska Podkarpatské Rusi. Patnáctého března 1939 vpadla německá armáda všemi směry do českých zemí. Dne 16. března 1939 Adolf Hitler na Pražském hradě podepsal výnos o zřízení protektorátu Čechy a Morava. Protektorátním prezidentem byl Emil Hácha.

Skutečnou moc v zemi však měl říšský protektor Konstantin von Neurath, jeho sekretářem byl K. H. Frank. Byly zrušeny organizace typu Sokol, Skaut-Junák a vzniklo Národní souručení, které navenek spolupracovalo s Říší. Češi však nadále zůstávali vlastenci. Největší protesty propukly 28. října 1939, kdy byl zastřelen dělník Václav Sedláček a student Jan Opletal, jehož pohřeb 15. listopadu dal nacistům podnět k uzavření vysokých škol. Roku 1941 byl odsouzen k smrti předseda protektorátní vlády Antonín Eliáš. Odbojové skupiny jako Obrana národa navázaly kontakty s londýnskou emigrací. Těžký úder pro český odboj znamenal zásah proti Ústřednímu vedení domácího odboje a nástup zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha.⁴⁹

Atentát, při kterém Heydrich zemřel byl spáchán 27. května 1942. Reakcí nacistické strany na likvidaci říšského protektora bylo vypálení Lidic a Ležáků smrt více než 3000 lidí. V Heydrichově koncepci pokračoval K. Daluge a Wilhelm Frick, vládcem protektorátu se stal Karl H. Frank. Dvakrát bylo vyhlášeno stanné právo. Mladší ročníky byly totálně nasazené převážně v Německu. Ve válce působily také československé jednotky pod vedením Ludvíka Svobody se zúčastnily boje u Sokolova (1943) a u Kyjeva (1943) a pěší jednotky pod vedením Karla Klapálka bránily Tobruk (1943). Čeští letci byli i v Anglii, kde se podíleli na osvobozeneckých bojích.

Ze všech národnostních skupin byli nejvíce postižení Židé. Těch žilo před válkou v českých zemích asi 118 300, z toho jich asi 30 tisíc stihlo uprchnout.⁵⁰ Dne 1. září 1941 vstoupily v platnost norimberské zákony a začala represivní opatření. Čeští židé byli nejprve vezeni do Terezína a odtamtud většinou do Polska. Poslední transport odjel do Osvětimi 28. října 1944. Celkem bylo zavražděno asi 78 tisíc českých židů.

Roku 1940 vytvořil Eduard Beneš v Londýně exilovou vládu Československa. Pro průměrného občana nebyl prezidentem Emil Hácha, ale Eduard Beneš v Londýně. Vláda

⁴⁹ Srov. ČORNEJ Petr, Dějiny českých zemí, Havlíčkův Brod: Fragment 2003, 119.

⁵⁰ MEDEK, V., Cesta české a moravské církve staletími, Praha: Česká kat.charita 1982.

měla uznání a 12. prosince 1943 podepsala československo-sovětskou smlouvu o přátelství, pomoci a poválečné spolupráci. Beneš jednal v Moskvě se Stalinem.

Během roku 1943 se utvářela spousta odbojových a partyzánských skupin, z levicových to byl Předvoj a Boj mladých, mezi hlavní patřila Rada tří. Dobyť Berlína a zpráva o Hitlerově sebevraždě 2. května 1945 vyvolala bouřlivá povstání. V Praze to byla Česká národní obrana v čele s profesorem Albertem Pražákem, která živelně povstala 5. května 1945. Americká armáda stála 6. května na demarkační linii Karlovy Vary – Rokycany – České Budějovice. Německo podepsalo kapitulaci 7. května 1945 v Remeši a válka oficiálně skončila. Konečného osvobození se Československo dočkalo 9. května 1945, kdy sovětská vojska vstoupila do Prahy.⁵¹

Za války bylo pronásledováno mnoho duchovních. Srovnáme-li počet pronásledovaných, vězněných a zemřelých kněží za války s ostatními povoláními, zjistíme, že procento pronásledovaných katolických duchovních bylo největší ze všech stavů. U nás bylo pronásledováno celkem 371 kněží, v koncentračních táborech a věznicích jich bylo 260 z toho 58 jich zemřelo. Internováno bylo 111, popraveno osm. Mnozí zemřeli na následky věznění, dva zůstali nezvěstní. V Praze byl známým šéfem oddělení gestapa pro církve Oberhauser. Poslal do koncentráku například pozdějšího arcibiskupa Berana.⁵²

Dne 15. listopadu 1945 prohlásil ministr školství prof. dr. Zdeněk Nejedlý na schůzi kněží následující: „Každý, kdo rozumí dnešnímu životu a životu vůbec, ví a musí být přesvědčen, že duchovenstvo hrálo vždy významnou úlohu národech, především v našem národě. Bylo zde již vzpomenu do dob národního obrození jsem přesvědčen, že každý autor, ať smýšlí jakkoli, musí tento fakt a skutečnost uznati. Přesvědčili jsme se o tom opět v těžkých dobách okupace, která jsou za námi. Prosím, abyste přijali ode mne veřejné prohlášení, že katolické kněžstvo v těchto letech obstálo z hlediska národního opravdu skvěle. Chtěl bych to konstatovat a kvitovat.“ Podobně se také vyjádřil prezident republiky: „Znám dobře, jak postupovalo katolické kněžstvo v uplynulé válce, vím, že bylo vlastenecké, vím, že mnozí z nich trpěli v koncentračních táborech, a vím, že konalo své vlastenecké povinnosti... Já jsem byl, jsem a budu pro svobodu víry, náboženství a náboženského přesvědčení nekompromisně a jasně, jako jsem vůbec pro toleranci, objektivnost, pro svobodu ve věcech přesvědčení jak náboženského, tak i politického.“⁵³

⁵¹ KVAČEK Robert, České dějiny II., Praha: SPL-Práce 2002.

⁵² MEDEK Václav, Cesta české a moravské církve staletími, Praha: Česká kat.charita 1982.

⁵³ MEDEK Václav, Cesta české a moravské církve staletími, Praha: Česká kat.charita 1982.

5. 2 Břevnovský klášter za druhé světové války

Břevnovský klášter ležící u hlavní silnice z Prahy na západ, byl strategickým bodem za všech válek. Proto za každého válečného období trpěl hmotným a kulturním strádáním, které bylo vyvoláno obsazením kláštera okupujícími vojsky té doby. Ani v roce 1938 nevznikla výjimka. Za Československé mobilizace roku 1938, bylo břevnovské opatství od 29. září do 15. října sídlem naší vojenské jednotky se štábem vyššího velitelství.

Ve sborníku připravovaného pro Almanach květnové revoluce 1945 se můžeme dočíst: „Mladší členové kláštera i jiní jeho obyvatelé se velmi spřátelili s některými důstojníky a tyto styky se pak osvědčily po obsazení zbývající části Čech a Moravy, kdy mohla být klášterem v některých případech poskytnuta aspoň částečná pomoc při odchodu k zahraniční armádě. Skrýval se zde i několik nocí kapitán generálního štábu Jaroslav Šustr a někteří z řeholníků u sebe ukrývali ilegální dokumenty či letáky apod. Zaujetí členů kláštera pro republiku a její obranu ocenili českoslovenští vojáci již na podzim 1938 v rozhlasovém vysílání „Okénku“, kde důstojníci vřelými slovy poděkovali členům konventu a zdůraznili přitom, že poznali hrdé vlastenectví českých benediktinů, a že proto bude mít klášter v československých vojácích upřímné přátele.“⁵⁴

Rozdělení klášterů Břevnova a Broumova v lednu 1939 na dvě samostatné jednotky se ukázalo jako velmi prozíravý čin, od té doby byl umenšen německý vliv což mělo za okupace velký význam. V Praze zůstal ještě jeden benediktinský klášter mimo břevnovské opatství, byly to Emauzy, které patřily pod beuronskou kongregaci. Opat Arnošt Vykoukal se ještě před obsazením Československa snažil zasadit o sloučení Československých klášterů do České kongregace. Mimo Emauz přicházely v úvahu: Břevnov-Broumov, Rajhrad, a slovenské převorství v Komárně. Plně to tak odpovídalo přání československé vlády, která nechtěla trpět, aby kláštery patřily k cizozemským kongregacím nebo provinciím⁵⁵.

Politické události nadcházejících let však tyto snahy nadobro umrtvily. Emauzy byly zrušeny roku 1941 gestapem a kněžím bylo zakázáno vykonávat kněžský úřad. Břevnovský klášter byl však zákrokem proti Emauzům také ohrožen. Gestapo se totiž nějakou dobu domnívalo, že Emauzy tvoří spolu s břevnovským klášterem právní jednotku, naštěstí různá šetření a zkoumání nic podobného neprokázala, a Břevnov zůstal zrušení ušetřen.

Téměř po roce se po československé armádě objevili v klášteře němečtí důstojníci. Dne 31. srpna 1939 přišel důstojník wehrmachtu a oznámil, že zde bude ubytováno 50 mužů

⁵⁴ BŘEVNOVSKÝ KLÁŠTER za okupace a v květnovém povstání, Praha 1946, 16.

⁵⁵ GEYER Heinrich OSB, Abt Dr. Dominik Prokop, in: HOFFMAN Johannes, Tausend Jahre Benediktiner in den Klöstern Břevnov, Branau und Rohr, München: EOS Verlag Erzabtei St. Ottilien 1993, přel. Zdeněk Lochovský, 624.

a 10 důstojníků. V některých nově zabraných síních byli umístěny vojenské archiválie. Přes všechny zlosti a projevy nadčlověčenství bylo nutno uznat, že z větší části příslušníky wehrmachtu bylo možno vyjít. Byli však opatrní a nedůvěřiví, typickým projevem této ostražitosti bylo zazdění hlavního otvoru ke studánce Vojtěška, odkud vedl rozvod vody do kláštera. Za všechno co se mohlo stát, byli ochotni činit zodpovědnou správu kláštera. Zaměstnanci pracující v zahradě, si nikdy nemohli být jisti před „náhodným neštěstím“, kdyby příliš dávali najevo vojsku své nepřátelství.⁵⁶

Zatímco na jedné straně vojenská posádka, zde usazená ničila buď nedbalostí nebo úmyslně interiéry kláštera, snažili se zbylí členové konventu i civilní zaměstnanci, aby se zachránilo co nejvíce. Když se převor Anastáz Opasek ujímal vlády byl některý stav objektů kláštera velice zanedbaný. Jedním z jeho prvních počínů bylo za přispění Ing. Cuhry⁵⁷, který byl ředitelem hospodářské správy Břevnova, provedení nutných restauračních prací v klášterním kostele svaté Markéty a barokního pavilonu Vojtěška. I když se v prvních letech okupace nepracovalo tak snadno, přece se podařilo opravit celý kostel zvenčí i některé části uvnitř.

Správa kláštera nezůstala však jen při opravách současně byl nakoupen i větší počet různých bohoslužebných předmětů a liturgických rouch moderního střihu. Převorovi se tyto rozsáhlé úkoly podařilo zvládnout především zásluhou skupiny výtvarných odborníků, která se pro tyto záležitosti roku 1939 při klášteře vytvořila a pomáhala při plánování renovačních prací i při navrhování nových předmětů. Byli to zejména architekti Ing. Jan Sokol - profesor a v letech 1943 – 1945 rektor uměleckoprůmyslové školy, Ing. Břetislav Štorm - úředník ministerstva dopravy a Ing. Vladimír Studený - úředník stavební správy pražského hradu⁵⁸.

Slavnostní liturgie byla i v těchto pohnutých letech konána jak to možnosti dovozovaly a pozornost se věnovala zejména chorálnímu zpěvu. V roce 1940 byl zaveden zpěv staročeské písně *Hospodine pomiluj ny*⁵⁹ a byla zřízena chlapecká pěvecká schola profesora Miroslava Venhody „Schola cantorum“. Ještě v prvních letech okupace klášter pokračoval ve vydavatelské činnosti, již dříve zahájené. Oslavy 950. výročí od založení kláštera připadly na rok 1943 a byly z pochopitelných důvodů omezeny. Jedinou vnější připomínkou bylo vydání umělecko – historické publikace o Břevnovském klášteře vydané nakladatelstvím Václava Poláčka v Praze.

V první době německé nadvlády mohl pomáhat do jisté míry svým vlivem břevnovskému převorovi Korbinian Hofmeister, opat bavorského kláštera v Metten, který byl

⁵⁶ BŘEVNOVSKÝ KLÁŠTER za okupace a v květnovém povstání, Praha 1946, 21.

⁵⁷ Inženýr Cuhra byl zatčen v roce 1941 a obviněn gestapem z hospodářských machinací, v roce 1942 umírá v koncentračním táboře v Osvětimi.

⁵⁸ BŘEVNOVSKÝ KLÁŠTER za okupace a v květnovém povstání, Praha 1946, 22.

⁵⁹ Autorem písně je břevnovský mnich Jan z Holešova (1406).

od roku 1939 jmenován apoštolským delegátem pro břevnovské opatství. Byl rodem Čech z Domažlic, ale od svého dětství byl vychováván v Německu. Navštívil také spojené státy a měl světový rozhled. Stavěl se nekompromisně proti nacistického režimu. Poprvé byl v Břevnově v letech 1940 a potom zde také oslavil své padesáté narozeniny za přítomnosti opata emauzského a strahovských opatů. Gestapo jej zatklo v dubnu 1943 na rozkaz samotného Himmlera a byl držen v Berlíně. Po té ho umístili do Dachau až do konce války.⁶⁰

Ovšem největší část zodpovědnosti za chod kláštera od roku 1938 ležela na bedrech konventuálnímu převorovi Anastázovi Opaskovi. Za okupace bylo hlavním úkolem převést klášter přes bouřlivé doby aby se tak uchránil alespoň těch největších škod.

Tam, kde musil sám jednat, snažil se postupovat co nejopatrněji, aby zachránil věci podstatné a důležité, třeba i za kompromis v malém, nikdy ovšem za cenu ústupků v zásadním. Bylo nutno být neustále v střehu, aby nedošlo ke ztrátám. Co jenom stálo námahy uchránit mladší řeholníky a klášterní studenty od pracovního nasazení v říši. P. Anastáz Opasek měl štěstí, že mu v nesnadné úloze pomáhalo několik zdatných spolupracovníků. Kromě několika již jmenovaných z nichž pietní vzpomínka patří Ing. J. Cuhrovi, byli to zejména podpřevor kláštera od roku 1943 P. Aleš Gwuzd a po Cuhrovi nastoupivší Emanuel Havlíček – ředitel úřadu hospodářské správy.⁶¹

Anastáz Opasek byl však i v této těžké době mužem na správném místě. Udržoval styky se skupinami protinacistického hnutí a pomohl několika jednotlivcům při cestách za hranice. Podporoval z farních příjmů, rodiny vězněných, internovaných, nebo emigrantů. Osobně dodával cenné zprávy Němcům i Čechům pracujícím v politickém podzemí. Jako převor byl celou dobu v napjatém očekávání, že gestapo začne vyšetřovat rozdělení Břevnovského a Broumovského kláštera, které bylo uskutečněno hlavně jeho přičiněním, a které mu mnozí z Broumovských Němců, nemohli zapomenout. Od některých mu bylo dokonce vyhrožováno a našli se i Češi, kteří mu slibovali udání u tajné policie za zbraně ukryté na hřbitově, nebo za poslouchání zahraničního rozhlasu. Na štěstí gestapo jak při svých návštěvách v klášteře tak u příležitostných výslechů o tyto věci neprojevovalo zájem.

Na místním farním hřbitově byly za války pohřbívány pozůstatky, všech zemřelých nebo popravených za války v koncentračních táborech, jakmile o to pozůstalí požádali. Za zvláštních okolností se konal v roce 1941 pohřeb známého novináře židovského původu Alfreda Fuchse nadšeného konvertity, jež byl umučen v Dachau. Prý se ho báli uložit na jiných pražských hřbitovech. Urna byla zaslána hřbitovní správě přímo z koncentračního tábora. Obřad se konal jen za účasti převora Anastáze Opaska a několika blízkých osob. Urnu

⁶⁰ BŘEVNOVSKÝ KLÁŠTER za okupace a v květnovém povstání, Praha 1946, 30.

⁶¹ BŘEVNOVSKÝ KLÁŠTER za okupace a v květnovém povstání, Praha 1946, 31.

uložili poblíž hřbitovní kaple sv. Lazara při zavřených vratech v poledních hodinách jak nařídilo gestapo⁶².

Anastáz Opasek líčí pobyt vojáků v klášteře ve svých pamětech takto: „Ubytované oddíly se často střídaly. Vojáci byli většinou záložníci a museli jsme ji vydat místnosti. Vyjednávalo se o ně celou válku jako o všechno. Nikdy nepřišli aby jen tak něco zabrali. Vždy se přišli zeptat. Jednali velice korektně, dokonce za všechny jednotky platili nájem, a jejich prostřednictvím, vlastně nelegálně dostával klášter i dost uhlí, aby mohl vytopit i místnosti, v nichž žili mniši. V jednotkách u nás nasazených bylo mnoho slušných lidí i věřících – výjimečně jednou nějaký Prušák, s nímž bylo všechno obtížnější. Pobyt vojska v klášteře byl nepříjemný a hlučný, ovšem leckdy nám vyhověli. Podařilo se vyjednat, že budou rozcvičku cvičit až po skončení bohoslužeb. Někdy byli mezi vojáky i kněží. Jednou to byla celá skupina benediktinů z opatství Weingarten. Když byl večer otevřen kostel, chodívali i vojáci, kteří měli zakázáno zpovídat se u českých kněží, tajně ke zpovědi.“⁶³ Anastáz Opasek často zdůrazňuje fakt, že i když se jednalo o německé vojáky, bylo až na výjimečně případy jejich chování v klášteře přijatelné.

Ještě jednou hrozilo celkové zbrání kláštera a to od jednotek SS. V květnu roku 1944 se objevil v Břevnově příslušník jednotky SS a začal se zevrubnou prohlídkou. Jak bylo patrné z důstojnickovy řeči měl být celý objekt zabrán pro esesácké útvary, které by si tu vytvořili samostatnou jednotku i s vlastním hospodářstvím. Počítalo se s úplným vyklizením kláštera i zabráním několika vil a obytných domů na Bělohorské ulici. Podle všeho byl tento plán vůbec nejzávažnějším nebezpečím. Měla tu vzniknout celá esesácká čtvrť. Naštěstí se podařilo, že klášter a Břevnov vyvázl z této nebezpečné situace a hned bylo jasné, že menším zlem jsou vojáci wehrmachtu.

Zákrokem na vojenském velitelství a za pomoci vyššího důstojníka, protinacistického přesvědčení, který byl později po atentátu na Hitlera degradován a vyloučen z branné moci, se dosáhlo toho, že vojáci se nebudou stěhovat z místa, kde už byli od začátku války. Armáda SS ustoupila, ale donutila wehrmacht, aby v klášteře ubytovali větší počet vojáků, než bylo doposud. Nakonec zůstalo řeholníkům jen sedm cel s chodbou na západní straně a s farou.

Na jaře roku 1945 tu konečně byla jistota, že osvobození Československa je jen záležitostí několika týdnů. Dva velké nálety na Prahu v únoru a v březnu naštěstí Břevnov nepostihly. I když se členů kláštera bolestně dotkla zpráva jakou škodu utrpěly dne 14. února 1945 o popeleční středě Emauzy. V Břevnovském klášteře byl ubytován poměrně početný oddíl vojska, asi 350 vojáků, většinou již postarších, kteří se už dost těšili na konec války a na

⁶² BŘEVNOVSKÝ KLÁŠTER za okupace a v květnovém povstání, Praha 1946, 34.

⁶³ OPASEK Anastáz OSB, Dvanáct zastavení, Praha: Torst 1992, 88.

své domovy. Pozvolný rozklad německé dravosti byl patrný i v tomto útvaru, kdy se začali shánět po civilních šatech a byli si vědomi, že už pouze čekají na jakýsi formální konec války.⁶⁴

Je přirozené, že zaměstnanci kláštera a členové konventu, kteří byli v dřívějších letech zapojeni do ilegální činnosti, uvažovali o tom jak nejlépe a nejsnáze by bylo možné zlikvidovat nebezpečné hnízdo německé armády v klášterním objektu. Vypracovaný plán jak se rychle a bez obětí na životech zmocnit uskladněných zbraní, se však neuskutečnil v důsledků zmatků 5. května 1945. Kdy se po neuváženém pokusu o útok na klášter, vedeném zvenčí, posádka důkladně zajistila a připravila se na všechny možnosti.

Vyprávění svědků se celkem shoduje v tom, že před hlavní branou ke kostelnímu nádvoří se shromáždil houf horlivců, kteří chtěli i holýma rukama klášter osvobodit. Kdosi se pokusil vytrhnout strážní zbraň, to však bylo jen pobídkou k tomu, aby se posádka zajistila. Přístup ke klášteru se uzavřel. Stráže rozestavěné po celém objektu byly rozmnoženy a doplněny. U hlavního vchodu byla později nahromaděna barikáda, v zahradě vykopány zákopy a zřízena kulometná hnízda. Z oken prelatury bylo vidět nástup posádky a rozdílení ručních granátů.⁶⁵

Obyvatelé kláštera měli za těchto okolností velice obtížné postavení. Německé vojsko nemělo z ostatních posádek zprávy, protože byla znemožněna komunikace. Telefon byl odpojen. Posádka dostala narychlo jiného velitele, invalidního vojáka SS. Šlo jim především o udržení kázně do poslední chvíle. Nicméně sami němečtí vojáci se báli o svůj život, viděli, že situace je beznadějná, ale museli zůstat až do kapitulace.

Rozhlasem bylo možno zachytit slova Winstona Churchilla, který oznamoval konec války. S posádkou se dojednálo, že odejde a nechá v klášteře všechny zbraně, střelivo i vojenský materiál. Válka skončila, ale ne tak úplně pro Břevnov. Následující den po odchodu německých vojsk, obsadili češi klášterní místnosti a zřídili v nich internační tábor. Tam přišli internovaní Němci a Češi. Samozřejmě i řada omylem zatčených lidí, které zatýkal kdekdo, kdo měl nějakou pušku, hlavně členové revolučních gard⁶⁶.

Po Bělohorské ulici přicházela Rudá armáda a „rozsvítil se jasný 9. květen, nezapomenutelné odpoledne, kdy se k městu hrnuly obrněné vozy s vojáky i rozradovanými civilisty, ověncené májovými květy na autech a tancích, zaprášených dalekou cestou, jsme vítali úsměvy Rudé armády, a v těch chvílích smysly vnímaly jen ruskou srdečnost, šeříky a harmoniky, obecný jásot k příchodu nových časů“⁶⁷.

⁶⁴ BŘEVNOVSKÝ KLÁŠTER za okupace a v květnovém povstání, Praha 1946, 34.

⁶⁵ BŘEVNOVSKÝ KLÁŠTER za okupace a v květnovém povstání, Praha 1946, 37.

⁶⁶ OPASEK Anastáz OSB, Dvanáct zastavení, Praha: Torst 1992, 117.

⁶⁷ BŘEVNOVSKÝ KLÁŠTER za okupace a v květnovém povstání, Praha 1946, 44.

Po odchodu Němců bylo možné důkladně prohlédnout budovy i přilehlé pozemky, přesně odhadnout škody a připravit návrh na nejnnutnější opravy a na postupnou renovaci celého kláštera. Nicméně tam kde byly pokoje Němců bylo nutno chvíli počkat, protože v první době po revoluci se tam usídlily oddíly Rudé armády. Jedné noci slyšel Anastáz Opasek hrozný křik, to Češi přivázeli sovětské vojáky a ti páchali násilí na Čechách a Němcích z internačního tábora. Byla okamžitě podána stížnost u ruské vojenské policie, a to pomohlo. Rusové se dostavili oficiálně. Ve svých pamětech Anastáz Opasek o ruských vojácích píše: „Chovali se po rusky. Odpadky v kuchyni například házeli pod sebe, takže podlaha se zvýšila o 30 cm.“⁶⁸ Prostory po Němcích užívali ruští vojáci až do zimy 1945.

Těsně po válce se často pohřbívalo. Na břevnovském hřbitově a v okolí v poli nacházeli členové konventu ubité a nebo utlučené Němce. Anastáz Opasek nařídil aby dostávali zadarmo hrob i pohřeb Češi, kteří padli za války nebo na konci války⁶⁹.

V Břevnově byl ustanoven Národní výbor. Prvním jeho aktem bylo, aby převor Opasek a ředitel Havlíček nedostali potvrzení o národní spolehlivosti. V podstatě to byla snaha komunistické snahy o vyřazení vedení kláštera. Ale to se nepodařilo, neboť v jejich prospěch svědčilo několik důstojníků československé posádky, která sídlila v klášteře v roce 1938. Potvrzení o národní spolehlivosti museli mít všichni, páteři, klerici, úředníci a vedoucí. Mnohým lidem se jej nepodařilo získat, protože udělování už tehdy nebylo příliš spravedlivé.⁷⁰

Další skutečností bylo, že se nevyhnutelně blížil regulérní odsun německého obyvatelstva. V Broumovském klášteře se začala situace přirostřovat. České úřady začaly totiž zabavovat majetek německých komunit bez ohledu na to, zda je církevní či nikoliv. Anastázovi se podařilo obratným jednáním s politickými představiteli dosáhnout toho, aby byl pověřen správou broumovského kláštera, neboť opat Broumova Dominik Prokop byl německé národnosti. Odsun Němců začal na podzim roku 1945.

Po válce stihl Broumov krutý osud, kdy jej tehdejší německá komunita musela opustit. Břevnovská klášterní kapitula přistoupila k volbě opata až 12. března 1947. Zvolen byl konventuální převor Anastáz Opasek. Do svého úřadu byl uveden při benedikci tj. požehnání místním biskupem, které mu udělil tehdejší pražský arcibiskup Josef Beran, a to 13. dubna 1947.

V příštím roce se začaly objevovat politické komplikace a vlivem komunistického režimu docházelo k zatýkání kněží pod různými nepodloženými záminkami. V září 1949 přišli policisté i na Břevnov. Opat Anastáz Opasek byl odsouzen pro velezradu a špionáž na

⁶⁸ OPASEK Anastáz OSB, Dvanáct zastavení, Praha: Torst 1992, 118.

⁶⁹ OPASEK Anastáz OSB, Dvanáct zastavení, Praha: Torst 1992, 122.

⁷⁰ OPASEK Anastáz OSB, Dvanáct zastavení, Praha: Torst 1992, 123.

doživotí. Po jedenácti letech, kdy byla vyhlášena amnestie se dočkal propuštění. Odchází do německého benediktinského kláštera Rohr, kde se připojil k vyhnaným bratřím z Broumova. V objektu kláštera byl zřízen Státní ústřední archiv. V osmdesátých letech působil v kostele sv. Markéty P. Alois Kánský.

6. Vydavatelská činnost břevnovského kláštera

Už z benediktinské tradice vysvítá, že mniši trávili v klášterních písařských dílnách tzv. skriptoriích hodně času, kde psali, četli nebo iluminovaly knihy. Hned vedle této činnosti bylo náplní jejich práce vzdělávání obyvatelstva, kdy při klášterech vnikaly klášterní školy a později gymnázia. Například při benediktinském klášteře v Broumově bylo dobře fungující gymnázium, jehož činnost ukončil až německý nacistický režim v roce 1939.

Břevnovští benediktini si tuto písařskou tradici přenesli i do 20. století. Dvacáté století přineslo v benediktinském světě obnovu zájmu o vlastní řádové dějiny, o liturgické tradice i knižní kulturu. V Břevnově reagovala na tento světový trend skupinka mladých mnichů kolem převora Anastáze Opaska a bratra Augustina (Jana) Čeřovského (1913-1980) ve 30. a 40. letech. Jedním z projevů jejich snahy povznést český benediktinský život i po kulturní stránce, bylo vydávání časopisu Praporec v letech 1939-1941.

Vydávání časopisu Praporec se inspirovalo nakladatelskými aktivitami spisovatele Josefa Floriana. Bylo zde možno nalézt texty a obrazový doprovod vztahující se k břevnovským dějinám, svatovojtěšským tradicím, spiritualitě, křesťanskému výtvarnému umění a liturgické hudbě. Časopis byl vydáván formou volných archů v deskách podobně jako Floriánovy listy. Ve druhém ročníku časopisu Praporec se můžeme dočíst co vedlo autory ke změně formátu a struktury periodika. *"Po dobré úvaze bylo rozhodnuto, aby vydávání Praporce bylo ustanoveno na zásadě volných archů, jak byla u nás prakticky zavedena Josefem Florianem; a rozhodujícím důvodem proto bylo, že tento způsob je pro nás nejvhodnější. ... a ježž možno nazvat organickou formou časopisu. Ten je založen na té zásadě, že každá studie ve vlastním smyslu, to jest pojednání, v němž se věnuje zevrubněji pozornost jednomu předmětu, jest tištěna zvlášť tak, aby se mohla oddělit od ostatních a přemístit jinam. ..."*⁷¹

V tomto sborníku pro náboženskou kulturu, který vycházel pětkrát do roka, publikovaly osobnosti jako např. J. Durych, A. Heidler, B. Lifka, O. Menhart, F. Pastor, B. Reynek, J. Sokol, A. Šorm, B. Štorm, F. Tichý, M. Venhoda, J. Vilikovský, T. Vodička, V. Vokolek, A. Vyskočil nebo J. Zahradníček. Souběžně vyšlo v této éře i několik titulů knižní edice Opus Dei⁷², *Život a utrpení svatého Vojtěcha, biskupa a mučedníka* od Brunona z Querfurtu (1935, překlad J. Vilikovský), *Život svatého Ivana Bedřicha Bridela* (1936, k vydání připravil J. Vašica) a *Svatý Benedikt: obraz osobnosti* od opata I. Herwegena (1940, přel. J. Matouš). Mimo tuto edici mnišsky zaměřených textů vydal klášter v roce 1940 i práci

⁷¹ PRAPOREC II/1, Praha. 1940.

⁷² Opus Dei – dílo boží, název společné benediktinské modlitby v chóru.

Jaroslava Durycha *Cesta svatého Vojtěcha*. Přimo mezi členy řádu se nacházel básník a překladatel Sigismund Bouška (1867-1942), vzešlý původně z okruhu tzv. katolické moderny na přelomu 19. a 20. století. V roce 1944 byl vydán průvodce po klášteře *Klášter v Břevnově*, kterého napsali O. J. Blažíček, J. Čeřovský a E. Poche. Byla to publikace napsaná k příležitosti 950. výročí založení kláštera.

Ediční činnost kláštera skončila v 50. letech jeho uzavřením. Až teprve po návratu benediktinů z exilu v devadesátých letech 20. století, se vydavatelská činnost břevnovského kláštera opět rozběhla.. Do té doby vycházely o břevnovských dějinách práce archeologů, uměleckých historiků v Československu (např. M. Vilímková a P. Preiss *Ve znamení břevna a růže*; D. Stehlíková a P. Sommer *Krypta kláštera v Břevnově*), nebo řeholníků, kteří našli nový domov v západním Německu v bavorském Rohru. V bavorském exilu se věnoval básnické činnosti i opat Anastáz Opasek, své sbírky vydal po návratu do Břevnova v jednom souboru *Život upřen do středu* v roce 1999. Vydavatelskými aktivitami se zabývalo také sdružení katolických laiků Opus bonum, které opat v exilu spoluzaložil. Velkého čtenářského úspěchu se dočkaly opatovy paměti *Dvanáct zastavení*, které vyšly v nakladatelství Torst poprvé v roce 1992.

Po Opaskově smrti byla vydána životopisná a vzpomínková kniha Moniky Elšíkové *Dobré dílo Anastáze Opaska* poprvé v roce 1999. Na knižnici Opus Dei a na domácí řadu Benediktinské sešity (Vojtěch Engelhart) navázala v poslední době edice Pietas benedictina (pojmenovaná podle knihy B. Pitra z roku 1751), která přináší opět práce o mnišské tradici a překlady starých pramenů. Dále byl vydán latinsky a česky text *Řehole Benediktovy*, kterou se řídí vnitřní život kláštera (1998, přel. A. Franecová, V. Engelhart a O. Koupil), a nový průvodce klášteřem (2002, text J. Royt a O. Koupil). Každoročně vychází v klášteře obrazový Benediktinský kalendář. Série zamyšlení *Řehole Benediktova s Prokopem Siostrzonkem* vydaná v roce 2005 je prací převora-administrátora břevnovské benediktinské komunity.⁷³

Vydavatelská činnost v Břevnově dále pokračuje v duchu benediktinské tradice, aby byl ve všem oslavován Bůh.

⁷³ KOUPIL Ondřej, Ediční činnost břevnovského kláštera, nepubl. archiv kláštera.

7. Ze života posledního opata Anastáze Opaska

Poslední opat nynějšího břevnovského kláštera Anastáz Opasek se narodil 20. dubna roku 1913 ve Vídni. Byl pokřtěn v kostele sv. Tomáše jako Jan Nepomuk a Vojtěch. Jeho otec pracoval jako dozorce v přírodovědném muzeu. Ve Vídni žili celá rodina pohromadě až do roku 1918. Po vzniku samostatné Československé republiky se organizoval hromadný návrat Čechů zpět do vlasti. Anastáz Opasek vzpomíná na návrat jako na velikou událost, poukazuje na to, že „tehdejší ministerský předseda Tusar slíbil lidem hory, ale celá řada lidí, kteří se tehdy z Vídně vrátili, nedostala nic“⁷⁴.

Opaskovi bydleli v Kolíně, kde žili jejich příbuzní. V Kolíně strávil Anastáz Opasek druhou etapu svého dětství i období mládí. „Hlavní postavou, která ovlivnila jeho další vývoj byla jeho babička Cyrusová, žena velice zbožná a pracovitá, zkrátka ideál babičky, o jaké třeba píše Božena Němcová.“⁷⁵ Zapůsobil také na něj místní kolínský farář Jaroslav Kulač, který byl později kanovníkem u sv. Víta. Anastáz Opasek navštěvoval kolínské gymnázium, kde poznal hodně kněží mezi nimi i benediktinského pátera z Emauz Metoda Klementa. Byl to člověk s velkým charizmatem a zorganizoval ministranty do Andělské legie (Legio Angelica)⁷⁶, která měla několik set členů.

Anastáz Opasek maturoval v Kolíně roku 1932 a rozhodl se odejít do kláštera. Jak sám píše ve svých pamětech: „Nešel jsem do kláštera z nouze nebo abych se zabezpečil, nýbrž z idealismu. Nejvnitřnější důvod byl možná poněkud dobrodružný. Páter Klement se snažil nadchnout mladé lidi a říkal, že obnovíme nejstarší český klášter, který hrál velkou roli v českých dějinách. Přišel jsem do Břevnova a se mnou přišli ještě dva žáci arcibiskupského gymnázia Jan Čerovský a Karel Kudr. S noviciátem vznikli právní obtíže, protože každý klášter může mít jen jeden noviciát. Komunita břevnovsko-broumovská již jeden měla v Broumově. Pouze po korespondování s Římem se dosáhlo povolení noviciátu druhého v Břevnově a to s českým jazykem.“⁷⁷

Když Anastáz prošel noviciátem pod vedením Metoda Klementa a později novicmistra Paula de Vooght, začal studovat teologii. Po studiích v Praze a v Římě byl 11. července 1938 pražským biskupem Janem Remigerem vysvěcen na kněze. Kvůli zhoršující se národní situaci byl v září 1938 jmenován konventuálním převorem a odjel do Říma, aby vyjednal samostatnost pro Broumovský a Břevnovský klášter. To se mu zdárně podařilo, a tak se v celém průběhu války staral o břevnovskou komunitu a objekt kláštera. Vyjednával

⁷⁴ OPASEK Anastáz OSB, Dvanáct zastavení, Praha: Torst 1992, 11.

⁷⁵ OPASEK Anastáz OSB, Dvanáct zastavení, Praha: Torst 1992, 15.

⁷⁶ Srov. Reinsberg Jiří, Svoboda Bohumil, Legio Angelica a P. Metod K. Klement, Svitavy: Trinitas 2000.

⁷⁷ OPASEK Anastáz OSB, Dvanáct zastavení, Praha: Torst 1992, 38.

a spolupracoval s nejrůznějšími lidmi. Byl také odvážen na výslechy, ale nikdy mu nic nemohli dokázat a tak jej propustili.

Po válce v březnu 1947 byl zvolen opatem. Stal se tak šedesátým opatem benediktinského kláštera v Břevnově. Předtím mnohokrát cestoval mezi jednotlivými kláštéry v Čechách a v Německu. Neustále se dojednávalo s novou poválečnou vládou a řešila se vzniklá politická situace. Přišel rok 1948, kdy již docházelo k zatýkání kněží. Tento rok, stejně jako všechny předchozí žil Opasek v klášteře. Provozoval samozřejmě činnost, která se úřadům nelíbila, například četl při bohoslužbách zakázané pastýřské listy nebo prohlášení arcibiskupa Berana. V září 1949 přišli policisté a po důkladné prohlídce jeho místností ho zatkl a odvezli. Byl nejprve v Pankrácké věznici. Poté ho odsoudili za velezradu a špionáž na doživotí.

Začátkem prosince 1949 byl převezen do Ruzyňské věznice, kde měl samovazbu. Po odsouzení strávil nějakou dobu ve věznici v Leopoldově, na Slovensku v Žilině a později ve Valdicích. Výslechy se však vždy konaly v Praze Ruzyni, takže ho často převáželi tam a zpět. Ve Valdicích ho mohla několikrát navštívit matka, která byla již od jeho odchodu do kláštera vdovou bez dalších dětí. Samotku vystřídal jednoduché podřadné práce.

Na jaře roku 1960 byl z vězení propuštěn na základě amnestie. Nesměl však vykonávat kněžskou službu a byl mu odebrán státní souhlas. Pracoval tedy jako pomocný dělník na pražských sídlištích a jako skladník v Národní galerii. V roce 1968 odešel do Vídně a o rok později přesídlil do bavorského kláštera Rohru. Tam žil jako benediktinský mnich a kněz až do roku 1990. „Odchod do exilu znamenal pro Anastáze Opaska návrat k původnímu poslání benediktinského mnicha, obnovený kontakt s rozvinutou, svobodnou křesťanskou kulturou se společným zpěvem žalmů se slavnými dny církevního roku.“⁷⁸

Anastáz psal také knihy, většinou poezii. Vyšly sbírky: *Život upřen do Středu*, *Podvečerní hudba*, *Dvakrát dvanáct básní* a dal. Psal i do Almanachu české zahraniční poezie 1979. Stal se jedním ze zakladatelů laického katolického hnutí Opus Bonum. Ivan Medek o něm napsal: „Toto sdružení není jen jeho dílo a jeho dítě, znamená také obrovský pozitivní prvek. Opasek dokázal to, co by se hned tak někomu nepodařilo – posadit za jeden stůl lidi se zcela opačnými názory, minulostí a koncepcemi.“⁷⁹

Po revoluci se vrátil zpět do Břevnova a pokračoval v přerušené linii v pozici opata kláštera. Dne 28. října 1991 byl vyznamenán řádem T.G. Masaryka za Zásluhy v boji proti nacismu. Za jeho správy kláštera se konaly oslavy Milénia kláštera, Vojtěšské slavnosti a návštěva papeže Jana Pavla II. v břevnovském klášteře. U příležitosti tisíciletého výročí

⁷⁸ OPASEK Anastáz, *Život upřen do středu*, Praha: Documenta 1995

⁷⁹ ELŠÍKOVÁ Monika, *Dobré dílo Anastáze Opaska*, Praha: Monika Vadasova-Elšíková 1999, 101.

kláštera byl Břevnov povýšen na arciklášteří. Arciopat Anastáz Opasek umírá dne 3. září 1999 při návštěvě německého kláštera Rohr.

Tento svět

*Zahrajem píseň podivnou,
kterou už nikdo neumí,
když zmlkla srdce lidí,
a čas jen letí, letí,
nikdo se neobrací k sobě,
svět honí člověka
a nikdo nemá stání
je píseň o tichu a rozjímání,
tu nikdo nezná, neumí,
všichni se ženou do propasti,
naslouchat větru zapomněli,
řeč moře neslyší,
trávu růst neslyší
a nevědí, jak louka zpívá
a nevědí, jak kvítí zvedá ruce
pro naše ticho, usebrání,
všichni jen Nikam pospíchají.⁸⁰*

⁸⁰ OPASEK Anastáz, Život upřen do středu, Praha: Documenta 1995, 67.

Závěr

Ve své práci jsem se pokusila vytvořit nástin života benediktinských bratří v břevnovském klášteře v první polovině dvacátého století. Cesta historií břevnovského kláštera a benediktinského řádu mi umožnila pochopit historické souvislosti jako celek, a porozumět životu v klášterním prostředí.

Břevnovský klášter měl v této době svá specifika. Hlavní příznačností bylo, že až do druhé světové války, byl Břevnovský klášter těsně svázán s broumovským klášteřem v tzv. dvojklášteří. Tato břevnovsko-broumovská unie tvořila až do konce druhé světové války komunitu, kde se na jednom místě setkávali Češi a Němci. Vzájemné rozdíly se vždy s křesťanskými postoji a oboustrannými kompromisy zarovnávaly. To, že o vzájemnou shodu usilovali obě strany, svědčí fakt, že bylo zvykem volit opaty střídavě z obou národností.

Nicméně v této břevnovsko-broumovské unii vedl broumovský klášter prim až do vzniku samostatné Československé republiky 1918. Důvodem pro významové prvenství Broumova bylo tamější fungující gymnázium a fakt, že zde setrval i opat. Po vzniku republiky však začala československá vláda radikálněji požadovat, aby se z nejstaršího mužského kláštera vstal čistě český klášter. Pomalu mělo dojít k utlumení německého vlivu, který vycházel z Broumova.

Prvotní snahy o rozdělení obou klášterů, které vycházely od tehdejšího převora Paula de Vooght, vyšly naplano a Řím je neschválil. K odtržení Břevnova od Broumova na dvě samostatné jednotky došlo až v lednu 1939 za přispění tehdejšího převora Anastáze Opaska a podpřevora Hrabana Millera. Břevnovský klášter se stal samostatným opatstvím. Byl to velmi prozíravý čin, neboť ve vyhlášeném protektorátu Čechy a Morava, bylo spojení mezi oběma kláštery značně ztížené. Od té doby byl umenšen německý vliv což mělo za okupace velký význam.

Klášter prošel pohnutou válečnou dobou bez relativně velkých škod díky obratnému jednání konventuálního převora Anastáze Opaska. I přes přítomnost okupantů v břevnovském klášteře se slavilo 950. výročí od založení kláštera. V květnu 1945 byl klášter osvobozen a na místo německé vojenské armády nastoupila Rudá armáda.

Nutno zmínit, že hned po válce byl ustanoven Národní výbor a první jeho snahou bylo, aby převor Anastáz Opasek nedostal osvědčení o národní spolehlivosti. V podstatě se komunistická strana snažila o vyřazení vedení kláštera, což se jí nepodařilo. Převor Anastáz Opasek byl zvolen opatem v březnu roku 1947. O dva roky později byl zatčen a odsouzen za velezradu a špionáž na doživotí. Vězení opouští v roce 1960 na základě amnestie. V břevnovském klášteře byl zřízen Státní ústřední archiv.

Byla by ovšem škoda vytrhnout tuto etapu z předchozího historického kontextu. Proto jsem do práce zařadila i stručné shrnutí předešlé historie pro porozumění souvislostem a vznik benediktinského řádu. Bylo velice zajímavé studovat z velkého množství knih a pomalu prostupovat do dějin kláštera a věcí s ním spjatých. Hodně času jsem strávila nad literaturou a snažila jsem se srozumitelnou a jednoduchou formou přiblížit střípek historie břevnovského kláštera.

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA:

1. Pohled na břevnovský klášter od jihu, čtyřicátá léta 20. století. (Foto: © architekti Miroslav & Věra Chalupníčkovi a dědicové.)

2. Barokní pavilon Vojtěška, čtyřicátá léta 20. století. (Foto: © architekti Miroslav & Věra Chalupníčkovi a dědicové.)

3. Klášterní oranžerie, čtyřicátá léta 20. století. (Foto: © architekti Miroslav & Věra Chalupníčkovi a dědicové.)

4. Shromážděná kapitula kláštera po volbě P. Anastáze Opaska opatem, 12. března 1947. (Foto: © architekti Miroslav & Věra Chalupníčkovi a dědicové.)

5. Pohled na břevnovský klášter od severu, únor 2007. (Foto: Blanka Boháčová.)

6. Barokní pavilon Vojtěška, únor 2007. (Foto: Blanka Boháčová.)

7. Klášterní oranžerie, únor 2007. (Foto: Blanka Boháčová.)

8. Opat Anastáz pasek a převor Prokop Siostrzonek na společenství mladých ve Vojtěšce, rok 1993. (Foto: skautský deník B. Boháčové, autor neznámý.)

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY:

PRAMENY:

- PRAPOREC II / 1, sborník pro náboženskou kulturu, Praha 1940, z archivu klášterní knihovny Benediktinského arcidiocésie sv. Vojtěcha a sv. Markéty.
- PRAPOREC II / 2-3, sborník pro náboženskou kulturu, Praha 1940, z archivu klášterní knihovny Benediktinského arcidiocésie sv. Vojtěcha a sv. Markéty.
- PRAPOREC II / 4, sborník pro náboženskou kulturu, Praha 1940, z archivu klášterní knihovny Benediktinského arcidiocésie sv. Vojtěcha a sv. Markéty.
- PRAPOREC II / 5, sborník pro náboženskou kulturu, Praha 1940, z archivu klášterní knihovny Benediktinského arcidiocésie sv. Vojtěcha a sv. Markéty.

LITERATURA:

- BĚLINA Pavel a kol., Dějiny Zemí koruny české II, Praha: Paseka 1992.
- BLÁHOVÁ Marie, HLAVÁČEK Ivan, Břevnov v českých dějinách, Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy 1993.
- BLAŽÍČEK, O.J., ČEŘOVSKÝ, J., POCHÉ, E., Klášter v Břevnově, Praha: Václav Poláček 1944.
- BŘEVNOVSKÝ KLÁŠTER za okupace a v květnovém povstání, Praha 1946, z archivu klášterní knihovny Benediktinského arcidiocésie sv. Vojtěcha a sv. Markéty.
- ČORNEJ Petr, Dějiny českých zemí, Havlíčkův Brod: Fragment 2003.
- DRAGON Zdeněk, PREISS Pavel, SOMMER Petr, Břevnovský klášter, 2. vyd., Praha: Oswald 1993.
- ELŠÍKOVÁ Monika, Dobré dílo Anastáze Opaska, Praha: Monika Vadasova-Elšíková 1999.
- FRANK S. Karl, Dějiny křesťanského mnišství, Praha: Benediktinské arcidiocésie sv. Vojtěcha a sv. Markéty 2003.
- GRÜN Anselm, Svatý Benedikt z Nursie, Praha: Vyšehrad 2004.
- HOFFMAN Johannes, Tausend Jahre Benediktiner in den Klöstern Břevnov, Branau und Rohr, München: EOS Verlag Erzabtei St. Ottilien 1993.
- HOLUB Jan, B., Paměti farnosti u sv. Markéty v Břevnově, Praha 1890, z archivu klášterní knihovny Benediktinského arcidiocésie sv. Vojtěcha a sv. Markéty.
- JAN PAVEL II. v Břevnově, Praha: Benediktinské arcidiocésie sv. Vojtěcha a sv. Markéty 1997.

- JIRÁSKO Luděk, Církevní řády a kongregace v zemích českých, Praha: Fénix 1991.
- KADLEC Jaroslav, Dějiny katolické církve III., Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci 1993.
- KVAČEK Robert, České dějiny II., Praha: SPL-Práce 2002.
- MEDEK Václav, Cesta české a moravské církve staletími, Praha: Česká kat.charita 1982.
- OPASEK Anastáz OSB, Dvanáct zastavení, Praha: Torst 1992.
- OPASEK Anastáz, Život upřen do středu, Praha: Documenta 1995.
- ROYT Jan, Břevnovský klášter, Praha: Benediktinské arcidiocesi sv. Vojtěcha a sv. Markéty 2002.
- ŘEHOLE BENEDIKTOVA, Praha: Benediktinské arcidiocesi sv. Vojtěcha a sv. Markéty 1998.
- STEWART Columba, OSB, Modlitba a komunita, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2004.
- VILÍMKOVÁ Milada, PREISS Pavel, Ve znamení břevna a růží, Praha: Vyšehrad 1989.